No ६२५६-४१ पत्र

Title श्रौतपद्धति प्रायश्चित्तानि

Author

Extent ४१ पत्र Age सं. १८८४

Subject सूत्र-पद्धति

नं॰ ९८

॥ ॥अथश्रौतपद्धतिप्रारम्भः॥ ॥

नं॰ ४४पूर्ट

त्यंच प्रत्यक्षीकृत्य ब्रह्मवरणं ॥ तामेव दक्षिणतो नापश्रेषणं ॥ तमेवो
त्तरतः प्रणीता प्रणयनं ॥ पात्रासादनं ॥ स्रुव्याग्निहोत्रहवणीः
स्फ्यः कृष्णाजिनोलूखलमुसलानि दशावराणि ॥ अप्यंवव्यतः पा
त्रीणां ॥ पवित्रच्छेदनानि ॥ पवित्रे ॥ उपसर्जनी पात्रं ॥ व्रीहिः शूर्पा
णिः कौत्रयकल्पनीयानि ॥ वालानि का ॥ वृक्ष पात्र हृदयं ॥ आवामभा
डे कुंभी ॥ शूर्पदिना दिग्य हरणं सादनांते ॥ आग्निमंथ उंसरस्पत्या
इन्द्राय सुत्त्वा त्रिवृ जुष्टं गृह्णामीति ग्रहणं ॥ पवित्रकरणमादिपा
त्र प्रोक्षणांतं ॥ प्रोक्षणीनिःशेषणं ॥ विवेकीकृत्य नानावी
ज धर्म्मवत्कुहुदाहत्न वर्जं कृष्णाजिनं करणांते ॥ उपसर्जन्यधि
श्रयणं ॥ नेडूलैद्धरणं ॥ सपवित्रयो पात्रपात्रयोः संवपनं ॥ उ
पसर्जन्यानयनं ग्रहणं स्वावरिधिश्रयणं ॥ पर्यग्निकरणं ॥
चुर्वैरालंभनं ॥ पृथग्गान्यासनेषेकः ॥ चर्वौरुधासनं ॥ प्रणीता
विमोकः ॥ व्रीह्यादि हृतावदानतृतीयांशेः संस्कृत्या वामयोर्निधा
नं ॥ अपरैस्तृतीयांशेः मार्ज्जनं चोद्धृतायाः संसर्गः ॥ किरावर
हृणीशेषेणा कुंभ्यानिक्षेपणं ॥ तत्त्रौदन [illegible] लेपः ॥ कुंभ्यानिरस
ननं ॥ प्रातर्हुत शेष मलनं ॥ रात्रौ स्वयम् [illegible] ग्निहोत्र होमः ॥ हुत

शेषस्थापनं ॥ अग्निभ्यामपाकरोमीति हस्तेनैवैकस्या गोरपाकरणं ॥
दुग्धाकुंभ्यांनिषेकः ॥ शिष्यचूडावपनं ॥ समर्घपृष्ठे हुतशेषभ
क्षणं ॥ प्रातरग्निहोत्रं हुत्वा हुतशेषस्थापनं ॥ अपराह्णे हुतशेषभ
क्षणं ॥ रात्रौ स्वयमेवाग्निहोत्रहोमः ॥ हुतशेषस्थापनं ॥ सरस्वत्या
अपाकरोमीति हस्तेनैव द्वयोरपाकरणं ॥ दुग्धा पूर्ववत्परिषेकः ॥
नैकत्र चूडावपनं ॥ हुतशेषभक्षणं ॥ प्रातः पुनः हुतशेषस्थाप
नं ॥ वत्सद्वयं समारोपः ॥ उदवसानं ॥ ऐंद्रदेशमुत्तमरणामंथनं ॥
विहरणं ॥ अग्निन्याधानं ॥ शाखाछेदः ॥ सन्नमनं ॥ उपवेषनिष्प
त्तिः समीपवित्रबंधनं ॥ त्रजूहनं ॥ वत्सवरणं ॥ यूपाहुतिः ॥ ऐंद्रव
त्सापाहरणं ॥ पंचकास्मादनेसु आपाः शम्यादीनामुपकल्पनम
ध्वर्योः ॥ पवित्रकरणादि दिक प्रोक्षणांतमुभयो ॥ वत्सं गृही
त्वा प्रक्रमन्नमनीयेन सोमं वदुत्तरायां वेदिमानं ॥ ब्रह्मस्यपौर्ण
मासिका ॥ उभयोः परिसमूहनमुद्धारकरणं ॥ द्वितीयगोत्वकारकरणा
मापवाक्ति ॥ उत्तरस्यां च सृष्टोदानादि उत्तरवेदिछादनांतं ॥ अप
राह्णे हुतशेषभक्षणं ॥ रात्रौ स्वयमेवाग्निहोमः ॥ तस्थापनं हुतशे
षस्य ॥ इंद्रायापाकरोमीति हस्तेनैव तिसृणामपाकरणं ॥ दुग्धं

श्रौतपद्धति पूर्ववत्परिषेकः ॥ लाजचूर्णावपनं ॥ पयोग्रहार्थे यद्दर्भस्यापाकरणं
॥ आप्यायध्वमघ्न्या अग्निभ्या ऽ समस्यत्या इन्द्राय सन्नाह्ये मा गामि
ति विशेषः ॥ तत्तत्स्थाने यद्दर्भस्यापाकरणं ॥ शाखोपगूहनं ॥ स
त्रेता त्राण्यत्र ॥ स्वः प्रणयन्तीया धाना च्छापयमनुपाति वपतान्ते
पश्चुवत्र ॥ प्रतिप्रस्थातुः कर्णारणप्रणयनं ॥ पालाशार्या नाध्व
र्याय प्रदाय मारणा येत्येव प्रैषः ॥ परिस्तरणं ॥ दक्षिणो प्रतिप्र
स्थाता कर्त्ता ॥ पात्रासादनं ॥ पात्रकेवि शेषः ॥ कुशमुष्टिनेतरे
दोहनपात्रस्थं ॥ जुहोति स्रुक्त्वा ऽर्थं ॥ वपाश्रपण्योयोव द्वाभ्यां स्त्रिंश स्रवाः
द्र्वि: ॥ वडवा तु शिशुई क्षिणा न्यूलास्त्रुयः ॥ उखा स्तिस्रः ॥ हरणीपा
त्रे: ॥ कर्माणि वेश्याचिति ॥ उपकल्पनीये विशेषः ॥ त्रिगुणा रश्ना
न द्वे ॥ द्विगुणा रशना स्तिस्रः पशवो जमेधरिषभ्यः ॥ अयाकरणा
न्त गामेघ्यत वत्सश्च येन्नियमेन ॥ हिरण्याय शकलानि वर्त्मर्दभा ॥
श्रेष पशान्तुकं ॥ खरार्थाः सिकताः ॥ गोचर्मकारोत्तरं पालाशं ॥
गोब्बालपवित्रं ॥ मुञ्जामयं पवित्रं ॥ वैतसं पात्रं ॥ पयोग्रहपात्रा लो
णि ॥ गोधूमकुवलादि चूर्णाः ॥ सराग्रहस्याल्पः ॥ वृकादिलोमान
नि ॥ श्येनपात्रं ॥ पालाशोनिपात्राणि ॥ शतातृण्णा ॥ हिरण्याय ॥ मधा

संदी ॥ कृष्णाजिनं ॥ रुक्मौ ॥ सर्वस्तरणत्नुन्मर्दनं ॥ कृष्णाजिनं ॥ प्रतिप्रस्थातु
रेधिः ॥ मन्त्रस्त्वावच्छादनानि परिधयः ॥ इध्मावर्हिषोरुपकल्पनं ॥ पात्र
प्रोक्षणाद्याज्यनिर्वपणान्तं ॥ उपस्थसंमार्गादि परिदानान्तं त्यक्तोद्देशः ॥ द्विती
यस्तु स्पी ॥ नेरुहध्मप्रोक्षणं ॥ स्राज्याधिश्रयणं ॥ पर्यग्निकरणं च
यीवर्जं ॥ प्रतिप्रस्थातुः स्रुवादिसंमार्जनान्तं ॥ स्रवननादि कुर्यात् ॥ व
रणाग्नध्मस्य उत्तरपरिग्रहः ॥ प्रोक्षणीयासादयनामि ध्मं वर्हिरुप
सादयेत् ॐ ध्रुवाः ॥ संग्रहि पत्नी ॐ संनह्यो नो देहीति प्रेषः ॥
ग्रहयोरिव स्रुवेपादेव ग्रहरणं ॥ पारायोरवनेजनं न मुभयोः ॥ स्र्के
ध्मवर्हिः सादनं च ॥ पत्नु वत्संमार्गः ॥ स्राज्यानुच ॥ वकरणाग्रघा
सवादि ध्मप्रोक्षणं ॥ वर्हिविस्रंस ॥ ग्रधयोः साम्राज्यौ लोवसेकः
॥ प्रतिप्रस्थातुर्न प्रस्तरग्रहणं ॥ उत्तरस्यामेकहस्तस्तरणं ॥ स्तर
श्रौ णान्ते स्ववदकारणमुभयोर्वा ध्रुवयोः स्वदाप्रागसमरणं ॥ दक्षिणा
स्यान्तप्रस्तरं ॥ उभयोराहवनीयकल्पनं ॥ दक्षिणस्या नोलकं को
हृत्वा ॥ परिधिपरिधानमुभयोः ॥ प्रतिप्रस्थातुर्नाविष्टत्या
दि ॥ ध्रुवामासादयपयं संमभिघारणं घाज्यासादनान्तं ॥ ततः
इडासादनं दाक्षिणस्यानस्पी द्वितीयस्य ॥ सर्वालंभः ॥ स्रातमा

श्रौतपद्धति तंभः ॥ उदकोपस्पर्शनं ॥ दक्षिणां वेदिमपरेण श्वभ्रखननं ॥ तत्र
चर्मविधानं ॥ पारिस्रुगणसेकः करोतरा बंधानं ॥ कारोतरे वा पारि
स्रुतप्रक्षेपः ॥ दृतौ वा श्यादानं ॥ पालाशेण गणस्य पवित्रेण पावनं बाल
॥ उत्तरस्यां वेद्यां वैतासिज्ञं विलोम पवित्रेण पयसः पावनं ॥
ब्रह्मणाः पाव्यमानानुमंत्रणं ॥ पयोग्रहस्य हरणं ॥ आश्विनमाध्व
छेन ॥ गोधूमचूर्णावपनं ॥ धान्या खरे सादनं ॥ अहुंबरेणार
सारस्वतग्रहणं ॥ उपवाक बदरचूर्णावपनं ॥ सादनं ॥ नैयग्रोधे
न ऐंद्रग्रहणं ॥ यवकर्कंधुचूर्णावपनं सादनं ॥ छागलोमभिः सु
राग्रहस्य हरणं ॥ आश्विनस्य वृकलोमभिः श्रयणं ॥ दक्षिणो
त्तरखरे आसादनं ॥ योन्येव ॥ एवं सारस्वते ऐंद्रे व्याघ्रसिंहलो
माभिः यथासंख्यं श्रयणं ॥ मिथो वा ॥ सर्वेषां व्यत्यासेन वा
त्य ग्रहणं ॥ सामो राजेस्य तुवा केन ग्रहोपस्थानं युगपत् ॥ वा
लोर्भि वा पयोग्रहणं ॥ देवेन सोमा न धावेद्युः प्रतिप्रस्थाता
नः पात्रस्य वरिष्ठस्य च जमानस्य पेषत पवित्राभ्यां पावनं ॥
आग्नेयं मेदस्वीति प्रैषः ॥ प्रैषणं ॥ पयोग्रहस्य पतनं ॥ सुरा
ग्रहाणां च ॥ अध्यादि वपामार्जनांतं ॥ प्रतिप्रस्थातः पशु

नेहीति स्वकालप्रैषः ॥ द्विपरिवीतो यूपः ॥ वपा[illegible]ामंप्यनयोर्नियमः
॥ परिपशव्ययोश्च ॥ गवां धर्मा उक्ताः एकादशिन्यां ॥ वपाश्रपण्यौ
सं राज्ञि धारयां ॥ प्रस्थितामिति चैप्रैषः ॥ स्वाहाकृता ऊर्द्ध्व नभसं मा
रुतं गच्छतेति वपाश्रपणी प्रहरणं ॥ मार्जनान्ते व्रतग्रहणं ॥ स्त्रा
न्यमागोपजां प्रोषेका ॥ अध्वर्योः पयोग्रहादाने ॥ प्रतिप्रस्था
तुश्चमसेषु सुरां पालाशेषु प्रादीप्य अश्विभ्यां सरस्वत्या इंद्राय
सुत्रामण्डस्य सोमस्येतु ह्यहीत्यनुवाचनं ॥ अश्विभ्यां सरस्व
त्या इंद्राय सुत्राम्णे सुरासोमान् प्रस्थितान् प्रेष्येति प्रैषः
॥ युगपद्धोमः ॥ प्रतिप्रस्थानदिति योमो स स्रां ॥ अध्वर्योरपि
श्विन त्मेविरसां ॥ ततः प्रतिप्रस्थातुः ॥ ततो यजूंषि ॥ पुनरपि
वमेव स्वानद्दुते शेषासिकः ॥ एव होतृव्रतमेवावकर्याणः ।
सारस्वतं ॥ ऐन्द्रे शेषासिकः ॥ ऐन्द्रं यजमानः ॥ एवं सोमान् प्रा
चीनावीतिनः ॥ दक्षिणां तामेव मात्रे विशेषः ॥ प्रागाभवो
वासोऽरणां ॥ परिवीतो वाभतयाते ॥ अश्ववाजि प्रतिवा ॥ या
वड्न्तं ॥ अथ पवावाहः परिधिदक्षिणास्या गते श्रीनंगारात्क
त्वादक्षिणातेः प्रत्यगारम्भेकैकस्य होमः ॥ पयाड्त्तं प्रदाले

श्रौतपद्धति

२९

नेनोपसेचनं ॥ पितरः शुंधध्वमिति जपः ॥ शालाद्विद्धरणा संज्ञनं ॥
हिरण्यप्रक्षेपः ॥ गाश्व वाल पवित्रस्य ॥ ऋजाविलोमपावित्रस्य च
॥ तत्र सुराप्रक्षेपः ॥ नवर्चं वा चनेष्व नन्तमोति ॥ सोमवतादीनां
च ॥ सोमातिरिक्त श्वेतु पस्थानं ॥ संस्कृत्याज्यं दक्षिणाग्नौ यजमा
नस्य होमः ॥ उदकालंभनं ॥ यज्ञोपवीतिकरणं ॥ संस्कृत्याज्यं
सकृद्गृहीत्वैवोत्तरे ग्नौ यजमानस्यैव होमः ॥ उकामपत्नी यं
जुहोति पयसो हिरण्यदानं ॥ प्रत्यक् पत्तरणं ॥ अन्वाहार्ये होमः
॥ स्थालीपाकस्य यजमानस्यैव भक्षणं ॥ चात्वाले हिरण्यम
तर्पयसपत्नीनां मार्जनं ॥ तत्रः पशुपुरोडाशः ॥ ऐंद्राग्नो विष्णवा
नरणाः ॥ प्रणीतादि ॥ वारुणाश्वेककपालो वन्ध्याप्यायः ॥ ऐंद्र एकादशकपा
लः ॥ सावित्रो द्वादशकपालः ॥ वारुणो दशकपालः ॥ तन्त्यावसमार्गे
तेप भुविशंसनादि प्रथमस्थामित्र नु शासुनाते ॥ प्रथमस्पष्ट हृदयं प्र
त्स घृत दुग्धाधिश्रयणं ॥ तदव दानप्रक्षेपः ॥ एवामितरयोः ॥ हृदयाग्
ने मान्तिक्रान्तादि पितिविशेषः ॥ पशुपुरोडाशभागपरिहरणां ते दक्षि
णादानं ॥ इदं वो गावड वं प्रतिगृह्णतामिति ॥ इमा वो गाव वडवाः प्रति
गृह्णतामिति वा ॥ प्रतिप्रस्थातः ॥ पशोर्मंथ [illegible] वेति प्रेषः ॥ उत्तंम

वाप्रादिलकादक्षिण्यां ॥ अभिस्थितमिति त्वैं ध्रोप्रैषः ॥ वनस्पत्यंते वेषोरा
संदीस्यावनं ॥ तत्रकुशाग्निनावस्तरणं ॥ यजमानस्योपरवेशनं ॥ पाद
द्ययोरुक्रमेणासनं ॥ मराजतः सव्योत्सौवरोर्दादिमो ॥ शिराकुविवा ॥ रवु
रैकैसाग्रहहोमः ॥ दध्यो द्वियोरुस्तनूयनं ॥ कृत्वाकृत्वा शेषासरणा सातस्या
मन ॥ सर्वकेउरप्पुत्नमन्न ॥ अभिषेकेवाप्रदेपः ॥ अग्नुरवादव स्नावयः
तोभिषेकः प्रतिदिशमवस्यावयजमानालंभनं ॥ आलब्धस्यमुभं
करघाकानं ॥ यथालिंगमंगालंभनं ॥ यजमानोपमनं ॥ कुशाग्नि
नेवरोहरणं ॥ वसाग्रहग्रहणं ॥ आज्यग्रहप्रोदास्य हेना ॥ आप्याव
तो ध्रुवाया सादनं तृसी ॥ साम प्रैषः ॥ प्रजराणगानं ॥ सर्वेषांनि
धंनं ॥ प्रतिगरः ॥ शम्वाततेयहादानं ॥ आश्विभ्यां सरस्वत्या इंद्रा
यसुत्राम्णे वसुधि इत्यनुवाचनं ॥ अश्विनोसरस्वतीमिंद्रं सुत्रा
माणायजेति प्रैषः ॥ होमः ॥ शेषस्य कृत्विग्भिः प्राशनं ॥ यज
मानस्य ऋत्विज उपकवृ धामिति एषा प्रत्यवेक्षतः ॥ ततः स्वि
ष्टकृदादि ॥ समस्यमानंतं ॥ सह शाखया प्रस्तरप्रहरणं ॥ तोपवे
वहोमः ॥ अथ शाखासंबंधात् ॥ अतएव वत्सानांपारिवासनं ॥
नवममिष्टयजुः उषि ॥ वर्हिहुत्वा पारस्तुतीर लिप्त्वान्यादायावस्र

श्रौतपद्धति

25

पवङ्गमनं ॥ स्थूलावस्थ्यामिमंत्रणांतः ॥ ध्रुवः स्थूतमसि त्सोचते ।
ति ॥ मायोस्मेष धीहिंहिं ॥ इतिव विशेषः ॥ उदकाधिष्ठान्म
प्रमत्त्या वस्थ्या वस्थ्योष्टिकलेदराग ॥ मामरकुंभंप्लावनं
॥ पूर्ववत्मज्जनं ॥ मंजलिना पायामादानं ॥ दौवीकमाउदंगत्वा
देव्यंप्रतिनिषेकः ॥ प्रवृस्य पवत्स्नानं ॥ वासोपासनं ॥ उदयु
मित्युकृमरणे ॥ प्रपाम सोमामिति जपतागमनं ॥ ग्राहवनीयो
पस्थानं ॥ सामिदाधानं ॥ ग्राहवनीयेभ्याधानं ॥ पत्न्या प्रग्रा
हपत्ये ॥ ततःप्रदाणीताविस्मोकादि ॥ स्तराकरणान्ताचापासनं ॥ क
र्मापवर्गांतेसंस्कृत्याज्यमातिप्रणीतेषाहुतिः ॥ गृहेष्वादि
त्यप्रभृतः पूर्ववत् ॥ वत्सस्यमातादत्तिरणा ॥ उदवसानं ॥ उद्धुर
णादिपयस्यामेवावकरणी ॥ उपांशु देवता ॥ तदंतेसमारोपा
दिपश्चारिंद्रायवयोधसेतिविप्रप्रदेशान्तरस्यानं ह्म्मीरेंद्र
इत्याः ॥ सोत्रामरणायांवह्नृतं ॥ अश्विनोः सरस्वत्या इंद्रस्याश्वि
नोः सरस्वत्या इंद्रस्य सुत्राम्नः सवितुर्वरुणस्याश्विनोः ॥ सरस्व
त्या इंद्रस्य वनस्पते रुजितिं ॥ आश्विनो सरस्वती द्वो अश्विनो सरस्व
तींद्रःसुत्रामासविता वरुणोऽश्विनौ सरस्वतींद्रो वनस्पतिरुतमप

नठंठ ॥ छ ॥ सौत्रामणी समाप्तः ॥ छ ॥ फाल्गुनी शुक्लाष्ट
म्यां नवम्यां वाग्रीष्मस्य वा अश्वमेधे
अश्वमेधे फाल्गुनी शुक्लाष्टम्यां नवम्यां वाग्री
ष्मस्य वा मातरश्राद्धं ॥ चतसृणां पात्राणामंजलिप्रसृतानां च गार्हप
त्येव्रतौदनपचनं ॥ उदकस्यांजनं ॥ आज्यशेषस्यापनं ॥ आग्नीत्वि
ग्भ्यः व्रतौदनदानं ॥ चतसृणां च गोसहस्राणां शतमानानां चत्वारि
॥ आद्यशेषेणारशनायामंजनमादानकाले एव ॥ निष्कप्रतिमुंचते
वावतं ॥ वाचंयछतेति प्रैषः ॥ आवरसत्वनादागच्छमाः ॥ सहानुचरीभिः
पत्नीनां गमनं ॥ पूर्ववदारेणायजमानस्य प्रवेशनं ॥ दक्षिणेन पत्नीनां
॥ हुतेग्निहोत्रे गार्हपत्यमपरेणा वावानयाः ऊर्द्धं तरे उदकशिरसः
सवेशनं ॥ शयनासानुपार्श्वतः ॥ प्रातरग्निहोत्रं ते उदकस्य पूर्वाहुतिः ॥
व्रतंगरो वरदानं ॥ वाग्विसर्जनं ॥ निष्कोस्याध्वर्यवे दानं ॥ पुनरह्नुत्या
ग्नये पथिकृते अष्टाकपालः ॥ शतमानदक्षिणाः ॥ तथा वासः शतद
क्षिणापोष्णः ॥ अत्र वाज्यशेषेणारशनांजनारो ॥ आदानं ॥ व्रतन्व
ध्वंभंतस्याम्नीति प्रैषः ॥ तं वधानेत्यनुज्ञातो ध्वर्युः प्रोक्षणं उक्तं लक्षणां
॥ स्वावरयोगत्वाश्च शोहणां प्रतिमंत्रेण ॥ अश्वातं चतुरश्वमभिमन्त्र्य॥

श्रौतपद्धति स्तेत्वा योगव प्रेषरां ॥ शुंध्वलो — सिध्यकस्तु सलेन श्चमा ररां ॥ यो देवं त्ति
मितिवाचनं ॥ वेत सकटेन क्या धाम्यल्लावनं ॥ क्रान्ते समीप मानयनं ॥
॥ उद्दुत्याग्नयेस्वाहेतिम्यनुवाकेन प्रतिमंत्रं होमः ॥ स एस्वं वावृत्तिरा
हुतीनां ॥ अथ स्वस्त्र करावि रमपाग हा उद्धररां दि सावित्रे प्रसावित्रे द्वा
दशाकपालः शतमानं दक्षिरा ः ॥ तत्र प्रयोजेसुतनरमन्दुगागं ॥ स्वसु
द्धररां दि सावित्र श्चासवित्रेयाजानं शतमानं दक्षिरां ॥ तथासवित्रे
सत्यप्रसवाय स्वराय्रं शतमानं दक्षिरां सावित्र्यन्ते ध्वर्युयजमान
यो र्दक्षिरा ः अथ कर्णे जपः ॥ प्रागुदग उत्पर्यनिरस्थेष्योसतिं ॥ द
क्षिरां नादेशः ॥ श्वानिषेका भविष्यत्यनिप्रेषः ॥ यथोक्तमम
परिपालनं ॥ सावित्र वेदिदेश दक्षिरातोहिरण्मये स्वपवेशनं ॥ य
जमानोध्वर्युः कूर्चयोः फलक योर्वा होत्व ब्रह्मोद्गातारः काशि उ
॥ पारिप्लवः प्रेषः ॥ छ ॥ तत्र हावे हो तरिति गरः ॥ अतं नैवीरागरा
गिन इति प्रेषः ॥ यजमानसंगायत ॥ दक्षिरा ग्निमुद्धृत्य प्रक्रम
होमः ॥ अस्तमिते प्रारां ग्निहोत्रे होमादाहवनीये ध्याति होमः
॥ तत्र राजन्यस्योत्तरमद्रागानं ॥ वावाता संवेशनादीनि संवत्सरं क्रियंते
॥ तत्रापभ्यां प्रारम्भे वावातासंवेशनादि सावित्र्युत्तरमं द्रागानानीस

ग्रम्यां समाप्तिः ॥ नवम्यां चेद् दृष्ट्यां परिप्लव धृत्याः सावनः संवत्सरः
॥ त्रयोदश्यां वा षड्ढ्यश्यां वा समाप्तिः ॥ वीरणगाष्ठिन्यां पृथक् गोश्च
तद्दानं ॥ ब्राह्मणस्य सा विद्यते ॥ राजन्यस्य ॥ छद्यते ॥ पारिप्लवेतिहं
तेऽपि राजर्षिभिः संगायत प्रैषः ॥ आपवर्ग्याः संगायतेच ॥ अश्वाप
द्विचरवः ॥ सावित्र्यं तेन तन्त्र ध्येचेत्यरिक्तामनं सामेपोसः ब्राह्मणा तर्प्य
गांतेन गाश्च दाम ये सौर्यः ॥ अयस्तु मन्तेवारु गायवमयः ॥ अरिष्टाम
ये वैश्वानराय द्वादशो हा शोध्मौ ष्ण्यो ॥ ते स्त्रां गावाराणां प्राचकराम स्ति
॥ सव्या गुल्पा मन्ये गार कारणं मध्यूह्लन्तं च ॥ नाशि घा वाणा पर्व्योः
॥ तेत्रेरण एककपाला ॥ वा यव्यं पयः ॥ सौर्यश्चरुः ॥ एक तन्त्रेऽग्न्ये हुत
वासः परिधानं ॥ वैश्वदेवं वार्हिः ॥ प्रजापतेर्वा य व्यं पयः ॥ स्रुत्तादर्श
नयोः अन्त्यस्य रथानां दानादि ॥ छ ॥ तत्र रथानां दानादि मं जन बंध
नापानयनं ॥ प्रोक्षणं ॥ करार्जिपः ॥ उत्सर्गः ॥ प्रक्रमहोमः ॥ धृतिहो
मः ॥ या ॥ वंतो गताः ॥ तेसवैश्वाकर्यन्ते ॥ फाल्गुन्या रम्भ पते फा
ल्गुन पौर्णमास्यां पशुः ॥ ग्रीष्मे वेत ज्येष्ठ पौर्णमास्यां मत्राया वासो
वा प्राजापत्य इष्टका पशुः ॥ तदहरेव उत्थिसंभरणादि ॥ तदहरेव
रित्विग्वरणादि ॥ अन्द्रमास समात द्वैमासस्य ष्णमासस्य दीक्षा : सर्व

श्रौतपद्धति मर्द्धमासादिग्रहणं वैश्वानरमिष्टकापशुः॥ उखासंभरणादिरित्वि
ग्वरणादि च॥ तत्र विशेषः॥ अप्स्व मे धेनयद्य इति॥ पुरस्तादुद
कं वति देवयजनं॥ सप्रस्थप्रकाम सर्द्धव्याम वोधहरणं॥ शालानि
यमो वा॥ दीक्षणीयायामाग्नावैष्णव एव॥ नान्याजुना धर्वप्रण
यनान्तं॥ वृत्वाथोद्धरणानि हुत्वा आध्वमेधिकानि त्रीणि॥ त
तो दीक्षणीयाहृदसाजितो पवेशनान्तं॥ आप्यं च स्याद् एवमन्यह्नः
॥ दीक्षणीयायां प्राकृतान्त्योद्धरणानि हुत्वा परिपाथाध्वमेधि
कानि त्रीणि॥ अन्वहं॥ यथास्मार्ग्निकायाश्चतिर्वपनं॥ अ
भ्यंजनादि च॥ अत्र स्यापरिकोद्धरणं स्यात् ते षड् आग्निकानि त्री
णि याध्वमेधिकानि विश्वो देवस्य तिदृशामं॥ दीक्षणीयाप्रथमा
दिसमिदाधानान्तं॥ आग्नेय लामीतिजपः॥ ततोऽरुक्मप्रतिमोचन
नादिवाससं प्रान्तं॥ उद्यादत प्रेषः॥ वाग्यमनं॥ अनस्तमिते
वाग्विसर्जनं धार्गिकं॥ यद्वाच्य वृत्तं सिद्धेवोपादीयते॥ वाग्विसर्
ष्ठायाधदेवैरिमं यजमानं संगायन्ते तिप्रेषः॥ संगानं॥ द्वादशदीक्षावत्या
मेन विसृष्टकामवान् सप्तावती वा हृतमन्त्रः॥ दीक्षाणाम्प्तमे हानि वेदया
गिनमानं॥ अग्निर्यश्चोक्तः॥ न्यग्रोधस्य मंस्कार पदेऽउक्तानस्मात् सप्ता

नोति ॥ पवित्रे ॥ नत्वान्न न स्रुं ॥ उपसदि द्वादश व्यत्यासं चितित्रिरीयाः ॥
एकादशपंविकस्त्र्यादि ॥ ऊ जमास्तु पंचमङ्हीत्तादि ॥ आग्नीषोमीये
एकविंशति रूप चतुष्टयानि ॥ त्रिवृत्साग्निवृत्सारशनाः ॥ पशावस्त्रा
वृदः परिलेखादि पदा पर्यन्त समयेन ॥ अञ्जनादि स्वर्वबुध हनात
मैकैकस्य ॥ रूपजानयाय पामस्त्रे ॥ प्रति रूपमग्नीषोमीयाः
गांगानि योगः ॥ दक्षिणा रूपा कृत्य उदकसंस्था ॥ संज्ञपनादि
षः वकुवचनेन ॥ एकादवप्रश्रपुरोडाशः ॥ नमनुदेवक्रहविर्निर्वा
वापोयप्यो न्त्रः ॥ आग्नीषोमाभ्यां छागानामित्यनुवाचनप्रैषौ
॥ वपायां तु ॥ दीक्षोपसत्त्वन्च हं मा यं वा विविरस्थायां वीरागाग
गागितौ देवैरिमश्मिति प्रैषः ॥ आग्नीषोमीयेनुपरिहतास
वसतीवरीष्ठ देवैरिमामीति प्रैषः ॥ प्रातरग्निषोम ः ॥ न त्रवि
शेषः ॥ परिस्तरणादौ प्रजापातितेमं युजमानेसंगाय नेति प्रैर
षः ॥ संगायत ॥ परिस्तरणादौ ॥ विशेषः ॥ एकादशिन्योस
वनीयेश्च ध्यम आग्नेयौ ॥ नियुज्य ॥ दक्षिणोत्तरेवा सरस्व
तो एवं द्विनीरेत्राशीवपायां ॥ अग्नये छागयोर्वपाभ्यां मेदसो
नुब्रूहीति ॥ छागयोर्वपाभ्यां मेदः प्रस्थितिमिति होविशेषः

श्रौतपद्धति ॥ एवं सारस्वतादिभ्य एकादशैव पशुपुरोडाशाः ॥ दक्षिणाग्नाविजयमा-
ध्यात् ॥ प्राचीदिगुत्पन्नद्रव्यात्तृतीयभागो होतुः ॥ दक्षिणागत्य न्नद्र-
व्यस्य ब्रह्मणः ॥ प्रतीच्योत्पन्नस्याध्वर्यवे ॥ उदीचुद्गात्रे ॥ प्रकृतौ-
प्राःक्रमश्च ॥ एवमन्वहं माध्यंदिनेवतीय ॥ प्रातीदिशां वसतीवरी-
ग्रहणं सादनान्तं ॥ अग्नये छागयोहविषोनुब्रूहीति ॥ अग्नये
छागयोहविषोनुब्रूहीति ॥ अग्नये छागयोहविषः ॥ प्रास्थितं-
मिति प्रधान ॥ एवं सवैश्व ॥ तृतीयसवनेस्वकालउ छसंटहीत्वा-
ग्निमारुतकालेवेर विग्रहणं ॥ प्रतिप्रस्थानुःमन्त्रमसानन्तु वोमो
भक्षणं ॥ आग्निधे धिते … स्यामित्याह ॥ ब्रह्मन्ववाचयहोतीव
नवेघालंभः ॥ ------- पत्नीसंयाजांतोपि — लेपाहुतिः ॥ वेद-
विमोकः ॥ पदेयोज्ञाम्य ॥ सामिदाधानान्तावभृथेष्टिः ॥ कुम्भावे-
धारणादीनां ॥ मध्यासन ॥ पात्राणां च ॥ बर्हिरादिप्रातिपत्तयः ॥
प्रास्वा छेदनादि उपगूहनान्ते ॥ अत्रवा वसतीवरीग्रहणं ॥ सर्व-
राजे ॥ जुहोतौ ब्रह्मणा उपवेशनं ॥ प्रणीताप्रणयनं ॥ परिस्तरणं
॥ पात्रासादनादग्नौ पुरोडाशक पर्यं … एकपालस्थाने ॥ अतः पात्रीवा
॥ पवित्रछेदनानि पवित्रे ॥ आज्यस्थाली ॥ वेदमार्ष्टिः ॥ पदेयो

ॐ॥ स्रुवोद्ग्रहणं॥ उपभृत्॥ ध्रुवा॥ सन्नहनावच्छादनानि॥ परिध
योर्विधृत्या वाज्यं॥ पात्र्यास्तिस्रः॥ मृत्तावदानं॥ व्रीहियवाः॥
शरावपात्रः॥ कर्मापवर्गचेति॥ उपकल्पनीयं॥ काष्ठद्वयं॥ प्रस्त
रबर्हिष्य॥ स्तरणादानादिग्रहणो विशेषः॥ प्रहरचयस्य वर्तुमु
ष्टिकानि यवानां॥ एकस्य व्रीहीणां॥ पवित्रकरणादि नुष्यवि
मोकान्तं॥ मर्जनोपधानं॥ आज्यनिर्वपणं॥ वेदं च तं पात्र्या
मोष्यामि मंत्रणं॥ यव व्रीहीणामधिश्रयणं॥ पर्यग्निकरणं
॥ धानावासनं॥ —लीकरणं॥ एष्य कृत्वा धानानां श्रेषणं॥ प्रोर
हणामीक्षणं॥ स्योदं च ग्रहणं॥ स्फ्येबर्हिः सादनं॥ स्रुक्संमा
र्जनं॥ धाज्यानां त्यवनानं॥ अन्यरावेक्षणं॥ ध्रुवा यामेवाज्य
ग्रहणं॥ प्रस्तरबर्हिषः प्रोक्षणं॥ संनहनविस्रंसनं॥ श्रीपावा
निधानं॥ अन्यैरवछादनं॥ आहवनीये कल्पना धातमालंभनं
तं॥ नौलमुको द्रहनं॥ उपवाजना धाज्यभागान्तं होतिवत्
॥ धावातु अन्तर्गर्भ हितैरा यायतः प्रहरमेक माज्येन होमः॥
अस्तामिते प्रतिपुरुष्यान्तः समाप्तिश्च अवसतीवरि ग्रहणं॥ वीरा
गणागिरामः इति शेषः॥ स्वाध्यायः॥ अग्रशान्तास्तु ब्रह्मणाया समि

दाधानं ॥ परिधाप्याद्दोहनं ॥ इतिविरोधात् ॥ प्रतिप्रस्थातुः ॥ उपपत्तीय
व्यवदानं ॥ प्रत्युपस्तारः ॥ एवं द्वितीयप्रहरणं ॥ सकृद्धोमेन ॥ एवमेव
त्पत्नीयाघानानामिध्माबर्हिर्व्यो लाजैः ॥ अपरराजेऽपि विरोधात् ॥ प्रतिप्र
बो स्थानैव क्रत्विक्प्रघंतम पात्रुपस्पर्शनं ॥ प्रजापतेर्नयजमानामिति
प्रैषः ॥ संगानं ॥ पौरिकृत्तरणादो विशेषाः ॥ तत एवाग्रहववतीयः ॥
इतरयोः क्रियते ॥ पौरीप परिधानं ॥ नास्त्यव ॥ पत्नीसंभवैव ॥ इ
तरत्त पात्रुकमाम्नायते ॥ फवानेवात्र ॥ वक्तावपात्रुपरायः ॥ स्रू
लडरवाच्छ ॥ सौवर्णलोहायसा पात्राः ॥ द्विगुणानरशनावद्धाः ॥
वेतसशाखाः ॥ एकादशिनीपपश्वः ॥ अग्न्याद्युपयच्छ ॥ अन्यदप
श्वालंभकरणाग्न्युपकल्प्यते ॥ सवनीयानेवापिरान्प्रयाीताश्वोस्य
व ॥ पात्रयोर्जनेसो वरणराजतम्माहि मानपात्रे ॥ अग्निर्योजनार
यक्तं धादशाहे ॥ एकधन स्थानं उपशोधस्य पतानं प्रतिप्रस्था म
नः ॥ श्वामिषवचप्रतिप्रस्थानं रेवकोल्दनं ॥ अन्यहोमेह प्युधर्यु
श्वानि वचनात् ॥ एवं हिद्रूयते ॥ सुंस्थिते श्वानिष्यामेपूर्ह हुता
सुवसतीवरीध्वघ्नुपुन्न होमो जुहोतीति ॥ श्रभिषवादौ केचिद
धर्युमिच्छंति ॥ नेत्यपरश्वातिविरोधात् ॥ लाजाहोमांतेकरस्कृत्या

ज्यं कृष्णायां रजन्यां व्यक्ष्ये स्वाहेत्याद्याहुति होमः ॥ उदिते स्वर्ग्रीये
ति सर्वं संस्कृतेनाज्येन द्वितीयाज्याहुतिः ॥ शेषं पारिसमाप्ति
॥ परिधिदेपः ॥ प्रणीताविमोक वर्जयेत् क्रमस्य च ॥ अथ सामालुम्प
वहिः ॥ पक्वान्नाद्यसर्पणं ॥ वडवादर्शनं ॥ अथ स्वमिश्रा स एवस्तोत्रं
॥ स्तुवते वा ॥ उज्ज्ञातत्स्य्यः शान्तमानुदानं ॥ अथ सवाक्रमणं ॥ एका
दशिनान् पाकृत्या स्वादीनुपाकरोति ॥ होतर स्वमाभिः हीतित्रै
षेः ॥ अथ वालेभकरणं ॥ रथ्यरथ्य च ॥ रथोपयोजनं ॥ अथ परेषां
व त्रयारणं ॥ अथ योगामनं ॥ अथ वतरणं ॥ वावनं ॥ अथागमनं
॥ अथ विमोचनं ॥ पत्नीनाम् भ्यञ्जनं ॥ नकेसराज्येषु
मारणा प्रवपरां ॥ पदेष्वनुचर्योपि तृष्णी ॥ ह्रु होति शेषं सदा
नमस्यस्य ॥ अथ वादत्याष्य स्ववहरणं ॥ होतृप्रान्तरणं स्वपम
भिः संवदनं ॥ छ ॥ ततोग्निसंछन्नादि सर्वं वदेकादशिन्यो
ति योगः ॥ अथ धूपरगोमूत्रगात्रि छे ॥ अथ खेपर्यग्या ॥ इतरेषु
व योपदेशः सवनीयवत्से द्यन्त्र अथ प्रोक्षणम् स्य प्रोति च ॥ उ
पाहरणाभिः परिति च ॥ उपाकरणानियोजन प्रोक्षणानि
यथासंभवं ॥ पर्यग्निकरणान्तेकापिञ्जलादीनाम् उत्सर्गः ॥ वासी

३०

श्रौतपद्धति चिवासस्तिरस्त्राये ष्टु ॥ अश्वसंज्ञपनं ॥ ते षामश्वपरिवेदितृत्वराणां ॥ उ
नोन्मूह स्यानाति ॥ परिपश्वाव्यूह्य त्वा तिस्रोपराः ॥ नमस्तम्भ
इति पत्नीनां वाचनं ॥ नयनं च सर्वेषां ॥ पत्नीपरिगमनं ॥ त्रिस्त्रिः नामस्य
म ध्ये मत्रप सव्यं ॥ मन्त्रे इतरस्यावृत्तिः ॥ एकादशिनादीनां शो
धनं ॥ महिष्यान्त्र अश्वमुपवेप्रातं ॥ क्षौमवाससा छादनं ॥ उ स्यां
पास्य अश्वशिश्नकरणं ॥ यजमानस्यागामिमं त्रणं ॥ अध्वर्य्वा
दीनां कुमार्यादिभिः संवादो यथा संख्यं ॥ मन्त्रु चर्यएव प्रत्यभि
मेप्यांति ॥ पत्नीनां महिष्यकस्थापनं ॥ अध्वर्य्वादीनां दधिक्राव्णो
इति जपः ॥ ६ ॥ महिष्यावावाताया : ॥ परिवृक्ताश्वस्यस्ट
चीभिः अश्वस्य सिपथ्याकल्पनं ॥ महिष्याः सौवर्णाभिः ॥ द्विती
यायाराजताभिः ॥ तृतीयायाः सौवर्णाभि ॥ एक प्राते नैकप्राते
न ॥ ततउत्तानकरणादि अश्वविकर्तनैकस्त्वा ६ तीनिविशे
षाः ॥ वपाकार्यभिद्यसोग्रहणं ॥ तत्याश्वस्य वपाश्रपणी वत्
श्रोत्रसमासादने ॥ मेदसा वृहतः श्रपणं ॥ प्राजापत्यवपानां
च होमो हविषस्था ॥ ऊर्ध्वं लोहितस्य चश्रपणं ॥ जुहोति धर्मलो
हितप्रवर्त्तते ॥ प्राग्वपाहोमात् ॥ होतृप्रभृतीनां संवादो यथा

क्तः ॥ महिमानग्रहणं स्रुवशेषेण ॥ परिमार्जनं ॥ सादनं ॥ प्रज्ञापतये महिम्ने
त्यनुवाचनप्रैषौ ॥ उपांशुदेवतामन्त्रवर्जितः ॥ नानुवषट्कारः ॥ एकाद
शिनादिव पाया उत्तरतः श्रुत्या पत्यवपानां होमः ॥ अप्यवायो नुमो
स्यदेवतावर्जनं एकविंशतिभागान्कृत्वाग्नेयवपायाः प्रचर्य प्रथ
मभागस्य यदेवतानिव दूष्यायतिते याः संकीर्तिनां कृत्वा ॥ होमः ॥ सकृ
त्कृत्वा ॥ एवं सोम्यादिष्वपि ॥ अप्यवाए कैकाम्नावेश्वदेवतामन्त्रे
तरासौ होमः ॥ तद्द्रव्यदेवतो द्वारसां पूर्ववत् ॥ ऐंद्राग्नस्य काद्यस्य
तु ॥ मार्जनान्ते ष्विती येमहिम्नायायगोराज तेन पूर्ववत् ॥ मंत्रमात्रे
विशेषः ॥ ततः सूपरसादि ॥ वत्सवः पशुपुरोडाशाः ॥ अवदानगृह
णा नेमश्वलोहितेन ग्रहणं ॥ तत्कर्कस्यस्व शूले ॥ अवदानादि
श्रयणा नैलोहिता श्वश्रो यायोरा पे श्रयणा ॥ शूले श्रम्य वायंकृ
त्वाए नाहित गोड शूलयोः कोचित् ॥ संस्कारमि छांति ॥ पूर्ववत् ॥
दानिसागदाने ॥ न्टतो यस्तवनेउ च्छाग्रहणं ॥ अवदानालंभवान्ते गो
म्नाकेवादि प्रु उपतो यलोहितावदाने ॥ प्रत्यामि धारणं ॥ अ
मिमत्यावेलोहितस्य पात्रीरणा वज्रस्तिवत् संस्कारः ॥ वैतसशा
खवाग्न्यादीनां प्राजापत्यानामुत्तरा प्र होमः ॥ वनस्पत्यंते अप्य

श्रौतपद्धति

कुंभंकस्य होमोऽज्ञ स्त्रा उपस्तरणाभृत्क पस्तरणो व ॥ प्रजापतये त्वा
होति होमः ॥ संस्कृत्याज्य चुरुग्रंहितैः शादंदाङ्गिः प्रम्नात्ती होमः
॥ केषांचित्तत्र कुञ्जहीतेः ॥ स्विष्टकृ दन्तेय प्यावत्कुंलोहितं तहोमः ॥
क्रमेण ॥ पत्नीसंयाजा नु महः ॥ अनुयाजान्ते वाम्बुराफेन होमः
॥ तस्मिन्पदे अयस्मयेन पत्नीसंयाजान्ते द्विपदा होमः ॥ पत्नी
संयाजान्त एव ॥ तावभ्य स्तुत्या प्रेषः ॥ स्वा ध्याय स्म महाव्रतव
देतन्भवतः ॥ पूर्ववदवभृथ प्रोक्षि ॥ पतिपुत्रयः ॥ पारिस्माप्य तु
तंस्त्रीसंधानं ॥ वसतीवारिपरिहरणान्ते प्रजापतिं तेमा भीति
प्रेषः ॥ सपान्तं च ॥ प्रातरनुवाकश्च ॥ परिस्तरणान्ते प्रजापतिने
मामिति प्रेषः ॥ तेन चतुरविंशत्यातिगो पशवः ॥ बहुस्तपः एका
दशिन्या तिष्ठ न्यस्वव न ॥ ततो ग्नि ष्ठ प्राजापत्यो पागो प्ये
वमेव ॥ षोडशी पात्रमा धिकं पूर्ववदितिरणा ॥ आग्रायमिश्रेत
॥ तिरो ह्री यन्स्यउत्तरो रात्रि पर्याय ॥ प्यः सत्या भाव ॥ महाव्र
तु पदे प्रसिन्नावंवया छेत्यास्ति ॥ सामिदा धान्तं च ॥ सामिष्ट यज्ञं
प्यकादृ पाव ॥ अवभृथ ष्टुत सावि षाणामादि प्रासनमस्ति ॥ अव
भृथे प्योतिः संस्कृत्याज्यं पिंगला स्खलते रसमग्नस्य भूप्रत्या हु
तिः ॥ ततः कुम्भप्लावनादि उत्क्रांते यजमाने पापकृदस्य वा प्यः ॥

बर्हिरादौ व्रतं ॥ अत्र त्वं धा एकविंशतिः ॥ प्रतिदैवतं सप्त सप्त मध्यमे ॥
नियोगात्त्रयः पशुपुरोडाशाः ॥ उदकसातीया त्रेधा तन्वी ॥ तद्दैवे
कर्मार्थी श्रुत वर्ष्मणा वयस्या संवादं दाने ॥ ...लाराल्यौ तु स्या
ध्वय वेत्तते आग्निकी पयस्या तद्दैते सायमाहुतिः ॥ अत्रादी
ते ॥ श्वेत्वाने ॥ अत्र यैवास्य द्वादशाहमाग्नेय ॥ पुरोडाशाः ॥ ब्रह्मो
द्दनावा ॥ वसन्ते यजती ये हविरत्र पश्वारम्भः ॥ तत्र समारोपादे
विशेषः ॥ एकादशिन्यास्तत्राः ॥ पशवः षडाग्नेयाः ॥ अत्रान्वा
हार्यं दक्षिणा ॥ एवं ग्रीष्मे ऐन्द्राः ॥ वर्षासु पार्जन्या सोमकृतान्वा
॥ मैत्रावरुणाः ॥ शरदि ऐन्द्रावैसवाः ॥ हेमन्ते ॥ ऐन्द्रा बार्हस्पत
त्याः ॥ शिशिर इति ॥ ७ ॥ इत्यश्वमेधः समाप्तः ॥ ६ ॥ पुरुष
मेधे चैत्रशुक्लदशम्यामारम्भः ॥ प्राजापत्य ॥ रितिर्वरणादौ विशे
षः ॥ ७ पश्वमेधेन यद्यत इति वरणां ॥ दीक्षात्रयोविंशतिः ॥
उपसदो द्वादश ॥ यूपैकादशिनी स्थिवत्पत्र ॥ एकादशो वा गृहीयो मध्यमा
मध्यमे यूपे नियुज्यते ॥ एक एव पशुपुरोडाशः ॥ पंच संस्था ...
द्वादशाहिको विध्यतेः ॥ सप्त पश्चमध्यमश्वमेधवद् दक्षिणा ॥ ... प्रा
ना श्वेत ॥ सर्वस्व पंचधा विभज्य ॥ तत्रांशं ब्रह्मणोदद्यात्...

श्रौतपद्धति

प्रथमोग्निष्टोमः ॥ अहःसंघाताः पृष्ठ्यं द्वादशाहे ॥ द्वितीय उक्थ्यः
तृतीयोतिरात्रः ॥ तत्रैकादशिन्यनुपाकृत्य संस्कृत्याज्यं देवसवि
तरित्याकृत्यः प्रत्यृचांति स्वः ॥ ततो ब्रालिरामादीनां उपाकरणं ॥ ए ९
कादशिनानि पुरुष्यानि यूपब्रालिरामादीन पतिं क्रत्वा चत्वारि
शत् ॥ निष्ठुनान्नि ः ॥ इतरे चैकादशेकादशा द्वितीयया छ नै प्रोथा
न् निष्ठुत्वात ब्रलान्मि स्तोति ॥ ततः श्राद्धयागं शिरालिरामादीनां
पर्यग्निकृतानानां उत्सर्गः ॥ वनस्पत्यन्ते सर्वेषामाज्यपृष्ठकपृद्
वतास्याहोमः ॥ तत्र उक्थ्यः ॥ ततोग्निष्टोमः ॥ नवरात्रे वनीयो
द्ध्रवासा घते ॥ नास्मिन्नहनि पृ्वः स्तुत्या स्वाध्याय यक्ष्ण एकाद
शान् वेध्यातिस्वो मैत्रावरुणाय दत्तिस्वावि स्पष्टदेवाः ॥ पंचवाहुस्य
न्याः ॥ त्रयः पुरोडाशाः ॥ चै घातव्य देवसानीयाः ॥ स्त्रात्मन्
नीसमारोप्यस्तयोपि स्यात ॥ अप्रैत्व मारण स्यास्तावु गमूत् न
॥ पारिव्रज्या प्रमबते ॥ ग्रामगमन पदेवै धा तव्यं नैग्नि होत्र ॥ न
तः समारोपः ॥ स्तयोप स्यात ॥ स्त्रादीपनं ॥ ए स्मात्निमंथ्या
ग्निस्थापनं ॥ छ ॥ ऋषभमेधः समाप्तः ॥ छ ॥ सर्वमेधे चैव ब्रह्म
त्वकर्षणं मानवरः ॥ स्वाहं ॥ प्राजापत्य इष्टकापशुः ॥ स्वचारतो
त्ता मिष्टकाकरणं ॥ ततक्रतिगवस्तायादि सर्वशतिस्वामन् ॥ स्व

कालएव पशुः॥ उद्यासं भरणं चैत्र शुक्ल पक्षा मेव रिति ग्रवुरसणादे
विशेषः॥ सर्वमि धेतयद्व्यत इति विवरणं॥ एकशत विधोग्निरत्र॥
आग्निक द्वादशाहिकं च द्वादशाह वद्भवति॥ न्यग्रोधश्चेत्य विवृ
ख्याता उहाः॥ उपसदुखा गेत्पा स्तुत्र स्तिरायाय पएकः॥ आग्ने
धिक प्रवृत्तस्या नैवेदिका विशांतिरूपाः॥ नवम धर्मः स्वादि
रः॥ इतरेषु ध्वने प्रवृत्त॥ प्रमाराष्ट्र॥ मु धर्मस्य उपवसु थ्येव
ह होमा दीन्या श्वयेपि दिनानि॥ प्रक्रनाद्विरवाले दुसांतो भ्रांत॥
श्वः पुरि द्वयपराग्निदीक्षितानां तरायां वेष्टा शह्रसो मास्यां श्वीति
ष्टदग्नि ष्टोमः॥ तत्र दद्ति रायायाः दश भागा दान॥ उत्तरेषु च
प्रथमेषु विषु श्वरुत्या ब्राह्मन्वाचंवं च छन्दसामि त्वया ध्याया चाव
गताभावः॥ इ कृत्वहः स धर्मत्वा द्वीति॥ प्रात्त दिं दुस्तु इ कृष
॥ सत्य पास्तवयत्र॥ वैश्वदेव कतु॥ तत्र वैश्वदेवस्य कोत्ः श्वःस्र
त्याग्रे यातिरे स्वाध्याया यश्च॥ नातो व्रतमार्गे ष्टोमः॥ तत्र श्वः
स्तुत्यासवा ध्याया होतु सूत्त ब्राह्मन्वा चं च छन्दसामि धदा द्यातं चमव
ति॥ अष्टम हवाजपेयिक॥ तत्र स्तुतिमर्व वहः श्वः स्वा त्या
दीनाम भावः॥ एकाहत्वात्॥ सत्र मम हर होयामित्तत्र कतु पशवः

33

२२

श्रौतपद्धति

॥ छगस्याश्वगोव्यजाः प्रात्यकें सोमायन देवतास्थ ॥ तत्र पुरुषाश्वयोः
त्वगेवपार्थेगृह्यते ॥ सर्वेवियूपेति युज्यन्ते ॥ अपरेत्वाहुः येषां शक्या
आलंभः कर्तुंविधानिसिद्धाश्च तेसर्वे प्रतिदेवतमालभ्यन्ते ॥ अभ्रंतयेपु
रुषस्याश्वस्याश्वस्य स्य मयमस्य छागस्य त्वचव पाश्वो मेदसोनु ब्रूहि
ति अनुवाचनमप्येवं ॥ यथादेवतमाविकृतालंभोप्येवयथा द्रव्यं ॥
वपामार्जनान्ते ॥ उपाधिवन स्पतीनां साधश्यातिप्रकिथमंसर्वान्न
होमे पात्रासादनं ॥ सर्पीभिते तेत्र हवनी ॥ यत्नस्थउद्वरणपात्रः ॥
सर्वान्नादिप्रातीसि [illegible] र्जे ॥ सर्पीदानादिग्रहणासादनान्तं ॥ सोमा
यन देवतास्य [illegible] ॥ चतुर्ध [illegible] कानां प्रोक्षणं इर्येषां ॥ उद्धर
णपात्रेसमार्य: ॥ उपस्तीर्य [illegible] प्रदेय: ॥ प्रोक्षणेन: ॥ आ ते:
सादनमालंभ: ॥ आज्यभागोऽन्तोतिवत् ॥ नेकंत्यपेक्षाशान्तया
गः ॥ उपस्तीर्य — पूर्ववदानं ॥ प्रत्यक्पुत्तरवां ॥ क्रमन येषां होतिहो
मः ॥ एवमेवु स्वादिषु ॥ ततः सर्वेषामादित्यनीवक्सवने प्राग्वनस्प
तियागात् [illegible] पातनाव नस्य त्यादितिरोक्ती येष्वपात्रा [illegible]
याव: ॥ [illegible] आवदन्वमाव [illegible] ॥ आमिराग्रो
विश्वजितदशामं ॥ नात्र [illegible] हिष्यवमानं ॥ आग्निष्टुतिवत् ॥ शेषे

भुसदसि ब्राह्मणमेधिकं वर्ज्जं ॥ अश्वमेधिकं वायव्योक्तं ब्रह्मस्यान्तो

मध्यमं ॥ पौरुषमेधिकं मध्यमं वाजापयस्य ॥ त्रिरात्रोक्तं ध्यात्रै

धानवद्दवसानीया अग्निकीयपयस्यायां मनुरैत्सृयमाहुतिम

दीपने ॥ छ ॥ सर्वमेधः समाप्तः ॥ छ ॥ पितृमेधो ऽग्नीनां शार

या दिमा घेवा । तेष्वमावास्यामेकनक्षत्रे वा ॥ कुम्भेपकल्पनेन्वपरि

मितानां छत्र्यासां वृक्षत्तमपहरे सेनाद्भवति ॥ वृत्तादिवेष्य ॥ अत्र प

राक्रेशनीराणां कुंभेन ग्रामस्तमीपमाहरणं ॥ खट्वायां स्थापनं

॥ अग्निहन्तवस्त्रैकदेशेन परितन्नन ॥ अग्ना यसेध्रुवा हस्मा ते नवीराणा

यांचो ध्वंता ग्राममान्यानां मन्त्रीयेन पवाजने वोपवाजयन्तां

परिगमनं निवृत्तिः ॥ स्त्रीणां वा ॥ एवं षट्कं राख्यादि त्रिप्रयसं परिगमनं

कृत्वानोपहारो वा ॥ अरुणोदयवेलायां दक्षिणागमनं ॥ दुयो त्रे

दश्लेली स्थाया उद्धरणं ॥ ग्राम तेजन्यक त्रूयरां ॥ उदयवेलायां

मानादियध्यो पादिस्थमानं ॥ प्राकोहाननं ॥ पूर्वशंकुः पालाशः ॥

उत्तरस्यां प्रयामीलाः वारणः पश्चात् ॥ दक्षिणां न पाश्वस्यामश्वः

॥ स्फुहापरिखननं ॥ पलाशशाखया बहुहत्य ॥ शाखया दिशस्तन द

क्षिणेन परिश्रिद्भिः परिश्रयणं ॥ सीरयोजनमध्वर्योः ॥ प्रैषोन्वस्य

श्रौतपद्धति

यजमानस्य ॥ छ ॥ अनुरज्जु सीताकर्षणं ॥ प्रथमं मुत्तरतः ॥ प्रत्यक्ष्या
पुतरपसव्यं ॥ अपरिमितान् मध्ये ॥ अनडुह्विमोचनं ॥ शरीरनिरसनं ॥ स
र्वौषधवपनं ॥ शरीरनिवपनं ॥ अन्यस्य कुम्भनिरसनं ॥ आगातेन पर
मृत्यविति जपः ॥ यथांगकल्पनं ॥ मध्ये इष्टकानिधानं ॥ प्रतिदिशं
मन्तेषु ॥ पराचीस्तिस्रस्तिस्रः पुरस्तात्प्रथमं ॥ प्रदक्षिणात्पुरीषाहरणं
॥ परिहृष्य वासवर्तिः ॥ पुरस्तात्प्रथमं वर्जं ॥ अनाग्निचितः शर्करा ॥
प्रमाणाय पासत्रं च ॥ अवकाभिः कुशैश्च प्रच्छादनं ॥ परिकर्षणापदे
यवावपनं ॥ दक्षिणतः कुटिलेकर्षैः खननं ॥ उत्तरतः अश्मसन्नानां ॥ द
क्षिणायोः क्षीरोदकाभ्यां पूरणं ॥ उदकेनोत्तरायाः ॥ अश्मनावपनं
मध्येऽधिगमनं च ॥ अपामार्गैः कर्तनं ॥ स्नानं ॥ अहतवासः परिधा
नं ॥ अप न इत्यनारम्भणं ॥ उद्वयमित्यागमनं ॥ मर्यादालोष्टनि
धानं ॥ अञ्जनाभ्यञ्जने कृत्वा उपासनं परिस्तीर्य वारणैः परिधिभिः
परिधानं यतस्मभिः ॥ पूर्णाहुतिवत्सं स्कृत्याज्यं वारणेन स्रुवेणाग्न्या
हुतिः ॥ परीमे गामनेषतेति जपः ॥ उपासनं निरसनं मध्यादेशे ॥
इहैवायमिति जपः ॥ आसघादीनां दानं ॥ सर्वत्र पूरणं ॥ अयसी स्वे छाया
ददाति ॥ छ ॥ इति पितृमेधाश्वमेधः सकलः समाप्तः ॥ छ ॥ श्रीरि

मात्तरः श्राद्धं ॥ एवं सर्वत्र श्राद्धानि मातृपूर्वकाणि स्मरणागत ॥ ऋत्विग्वर
णास्ते विशेषः ॥ भवायद्यस्य इति वरणो ॥ दक्षिणा धेनुः ॥ तदभिमंत्रे वि
शेषः ॥ स्व पेणाते रूपमभ्यागांतु यत्ते विश्वेदाविभजेत् ॥ ऋत्स्य
वध्याप्रे तच्चंद्रदक्षिणा ॥ ज्योतिरि ऋत्विग्वरणा घादीपनांत ॥ गोऋक
— संवत्सर ऋत्विग्वरणा घादीपनांत ॥ आयुरू ऋच्युएव ॥ अभिजितिरि
त्विग्वरणादि विशेषाः ॥ तत्रा श्वदाभ्यग्रहणं ॥ नात्रा ध्याहुतिः ॥
अनूवंध्यास्तिस्त्रः ॥ त्रैधातव्युदवसनीयाः ॥ गवां सहस्रं दक्षिणा
॥ अश्वाधिकगोशतं दक्षिणा वा ॥ तत्राऽश्वदाभ्यो नित्योनूवन्ध्याः
॥ तत्रैधातवी अश्व स्वंबधाहुतिरस्ति ॥ विश्वजिति सहस्रं दक्षिणो
ऋत्विग्वरणा घादीपनांते विशेषाः ॥ विश्वजित्तमहस्रं दक्षिणो
नवरणो ॥ तत्र सहस्र संवधऽश्वदाभ्या दीनोध्याहुतिः ॥ सर्ववेदस
दक्षिणाश्चेत ॥ सर्ववेदसदक्षिणो नयद्यस्य इति वरणो ॥ पूर्वंतर ज्येष्ठ
पुत्रे विभज्यचन्ऽश्वदाभ्यादिवः ॥ अवभृतत्वाउदेत्य वत्सत्वचं विप
रिधान ॥ अग्नि धारणं ॥ उशीरस्य ॥ उदुंबरादिवृक्षवध्यो ऋतो ति घ
वासः ॥ पुनः विदेत्यशेषः ॥ वरणमभिजिद्विश्वजिद्ध्यायद्यस्य इति ॥
देवयजने दक्षिणोत्तरे ॥ अभिजितो दक्षिणं ॥ उत्तरे पत्नीशालं ॥ द

ज्यौ॰त॰प्रकृति

दीक्षणादेवयजनाध्यवसानं कृत्वोत्तरस्य॥उपर॥वदेशेसोमग्रहस्याऽ
पिनिधानं॥प्रतिविज्ञानमष्टौसंतिविरोधेविभज्यते॥तत्रोत्तरेप्रति॥
प्रस्थानानाध्वर्यवेमैत्रावरुणोहोत्रेब्रह्मत्वेब्राह्मणाच्छंसी॥प्रस्तो
तोद्गात्रे॥दक्षिणोन्नतीयः द्वितीयपदार्थेष्वुच॥उत्तरेवषट्कर्षः॥
द्वितीयतृतीयेष्वविरोधादेव॥यौगपद्येयव—कथंचित्॥अयो
गपद्यंतवमुख्यानामेवर्त्विजां॥चतुर्गृहीतादिदक्षिणोत्क्रमणनता
त्वंनीत्वात्तत्तउत्तरे॥एवंपरिहरणं॥हविर्धानप्रवर्तनादिनाधालंभनतो
त्रदक्षिणे॥तत्रउत्तरे॥एवमुपरवाः॥एवंसदःसिद्धिध्यानिवापेचऽ
॥अग्नीषोमप्रणयनेनतेसोमहरणं॥नतत्रभेदः॥सोमस्याप्यते
भेदः॥उत्तरेंजलिविसर्गः॥अन्वारंभकालेदक्षिणयोर्भेदः॥पशु
नयनेशेषाद्यते॥एकःशामित्र॥उल्कसंश्रात्वालम्बएवंयत्रसंनि
पातस्तत्रभेदः॥इतरत्रयौगपद्यं॥अंशुदाभ्यग्रहणामत्र॥ऋतु
याज्यावरुणोयोयावंतिकर्माणिकरोति॥तस्यतावंतिवरणानि
॥स्तोत्रेसंनिपातः॥उभयत्रारव्याकर्तृणामेव॥दक्षिणानवऽ
रोधकर्तृणां॥एकोवभृथः॥ख्याहुत्वेरणामेव॥दक्षिणानिवरोध॥
अन्तवध्यास्तिस्रःतिस्रः॥उदयनीयैका॥वाहिवैदिकत्वात्॥नयाम

तिपत्नीसंयाज्या – धपिसमानं ॥ चैत्रे घातव्यक दवसानीया ॥ साग्निकोऽत्वा
दंतवेदिदित्वेपिसन्तिनपवपशुभेदः ॥ शिरा त्रिनसंग्रामका शिभेदेनाः
खादिच ॥ सर्वजितिम्रनेनियमः ॥ स्वकालेपशुः ॥ उष्यासंभरराच ॥
चैत्रशुक्लाष्टम्यां रित्विवरणादि ॥ पुनःपर्यवर्तिसंवत्सरेनभवतिप्र
भृतिषडुपसदः ॥ अग्निचयनादीनां पदेनवम्यांप्रारंभः ॥ वैशाखशुक्ल
पत्तवा ॥ षष्ठामास्यपदेऽन्तःसर्वपदेषु ॥ षडुपसत्वंप्रत्यकपसदस्त्रे
रीषिकेकाचित् ॥ उत्तमापक्षवक्रहोत्रा घ्नतोवाचीयूमानेरुत्ताध्वरयदा
न ॥ तत्राप्यवसंवधाज्जेतरपकर्षः ॥ आहवनीयेचक्रूयते ॥ महाव्रत
धर्माप्याव ॥ व्रतकालउज्ज्ञाप्रतापाताध्वरयरथदानं ॥ उच्छ्रशास्त्रका
लेचहोत्रे नदनतरव्रतरासहस्वदक्षिणास्त्र सपुत्रकामस्त्रभवत्य
भ्युदस्याहि ॥ चत्वारःस्नाहस्राःसहस्रदक्षिणाः ॥ ज्योतिर्विश्वज्यो
तिः ॥ सर्वज्योतिः ॥ त्रिरात्रसंमितइति ॥ सर्वज्योतिरुच्छ्रूःसंस्थः
॥ एषा ॰ स्वदाभ्योतिस्त्रोत्रवंध्याः ॥ चैत्रे घातव्यकदवसातीया ॥ सा
पक्रिरायद्यमाणाः ॥ अतीतसंवत्सरेलांगलीखारखलिवालीकुरो
ति ॥ तत्रदेवयजमाना प्रैव्रीहियवयोरत्यतरवपनं ॥ अपर्यासुवंये
तेपतेषुतेषुदेवयजनताध्यवसनमवति ॥ वसंतेशुक्लचतुर्दश्यां॰

रु

श्रौतपद्धति ऋत्विग्वरणमधुपर्कप्रावृः ॥ प्रतिदिशं ऋत्विजां निवसनं ॥ सद्वीरहन्ति मि
रश्वसाधयेरथामावहन ॥ ततो जांतं नेवनीतमाज्यं भवति ॥ ततोदे
वयजनं तेषु स्रगादिसयः उष्णोदनोत्तरकालेवाग्यमनं तदनंतर
मेव वाग्विसर्गः ॥ नभ्रतकरणं ॥ सांद्रः ॥ सोमक्रयणं ॥ तत्रवि
दासिमनासि धीरसि दक्षिणासि दात्रियोसियाज्ञियासि यद्विति
स्पृश्यपुनः श्रीस्मीसान्तः स्पृशाद् ॥ स्पृश्यत्यग्न धीतिविषोवः।
सद्वेवाक्तिव ॥ तस्योपसप्रयोगे श्रुयन्ते वेदिमानादि ॥ एकस्मिन्न
गत्रेनाग्नि न प्रदानं ॥ प्रवर्ग्योपसादनशेषदा तंडत्वसादनानन्त
रमेव ॥ घिष्ण्यानं देशांते वेदि स्वत्वनमनुत्तर परि ग्रहः ॥ क्षेत्रनुमा
र्जनकर्म ॥ प्रोक्षणीरासादयबर्हिरासादयेति प्रैषः ॥ प्रोक्षणं।
वेदिस्तरणं ॥ शाखाच्छेदनाधेपप्रहननं ॥ प्रणयनीयाधि
ष्ण्यरागादिपशुकवर्जं ॥ मदंतीनां चात्वालकरणानंतरं ॥ इहाग्नी
षोमीयः ॥ परोक्षा शापथेन ॥ वाचस्पति प्रैषादि ब्रातनुरानतर्पणं
तः ॥ स्वस्तिवाचयन्नेन स्वयं ब्रनरापानाम वदानं ॥ क्रमस्य वेचोदकोप
स्पर्शनादि ॥ पात्रासादनेवपाश्रयणी ॥ सूवद्वय ॥ उखावद्व
वं ॥ त्वपविश्लेषक लप्यंते ॥ प्राक्कोपक्रत्वाद्दपश्रोह्नगादि ॥ नशे

लो

यावनयनं॥ अंजनमस्ति॥ चषालकार्येकपो॥ पर्यषराम स्त्येव॥ परिवी
यद्वितीयं॥ सवनीयंनियुज्यंततो रज्जुंबंध्वा॥ उ नरमीषोमीय इति घोषा
णा॥ सवनीयानन्तरमग्नीषोमीयामित्यपरे॥ सवनीयूए वषास्थितं वा
ष्टे:॥ अत्र ष्योदक्षिणा॥ श्वेतोरुकम्लललाट॥ तदभावे गौ: श्वेतोरुकः
ललाट:॥ उज्ञात्रे दानं॥ तत्राप्यपक्षे तन्मात्रं घाडुति:॥ नाहिंसायरूपेणा
वइत्यनुमंत्रणां ष्मलावम्युयोन्मूर्वं ध्यायाः॥ एवं द्वितीयो ष्येकाविंशतिं
दक्षिणा ष्योवाददातिशेषमनुक्तंप्रथमे॥ हीनस्यतृतीयः साष्यंशति
दक्षिणा॥ अनुष्योवा॥ अत्र धर्मा उक्ता:॥ चतुर्थो विश्वजिच्छिल्यः॥
तस्यापरजने क्रियमाणस्याज्ञानीयाषष्ठ तस्यादक्षिणा॥ प्राचीष्व
हात्विन: अध्वनरीरस्यान्दीक्षेयु॥ सर्वस्यप्राप्तानिधिवाधिना
दि॥ अत्रवाप्यक्रमत्यत॥ अत्रभिवृत्त: शत:॥ नत्रसा घ:क्र धर्मव्य
तिरिक्ता विशेषा:॥ यशेषु षयानजायन्तेन्द्रवयजतं॥ अंशं
वाप्युक्ता छेतिहृदाराणां सर्वं छेदनं॥ अत्र छेदनं वा॥ तत्ष्वानां व छे
दनमेव॥ दक्षिणाप्रकरणं॥ अप्यपिष्वादनं नव लोहितवासो दिसपाद
नं॥ तैल्वको यूप:॥ वा धृक्तो वा॥ न्यग्राध:॥ दीक्षणीयादि ष्ट्वद्धो
वैनीदिक:॥ शरमयं वर्हि: सर्वत्र॥ हविर्धानेरध्यो॥ शवयेनमन्नसा

श्रौतपद्धति ते

ऋढत्वंनाभिर्घट्टिते अधियवशो शवनभ्ये ॥ लोहितवसनी योग्नये रुद्र
वीति ॥ लोहितकंटकैर्विरुजत उक्तास्त्वभिः ॥ नवनव भेदेनदक्षिणानु
यति ॥ उपरतस्त्वस्तुयाध्यानुपतन्नात्तमाघं हुतिम्यडन्यादृयत्ते ॥ यथो
पगृह्यारुक्मीं वादीनि ॥ एकत्वकेषट्टषष्टिगवां शतं दक्षिणा ॥ उक्त
मन्यत्र ॥ व्रात्यस्तोमगुणा यज्ञाः ॥ लौकिकेष्वेवव्रात्यगणस्य सेणा
दयितृत्वं प्रथमः ॥ सर्वेषुव्रात्यस्तोमेषुद्रव्यवत्त्वं नमादीनामन्य
तमो गृहपतिर्भवति ॥ ऊहस्थानान्यकृत्वानिहादशाहे ॥ सव्रात्य
कर्तृकत्वात् ॥ चतुर्थ्र्यकल्पणामाकृत्ति ॥ नन्मंत्रोप्य घ्रापित्वस्यायुर्नेधु
त्वप्रजानो धृत्वपशून्वोव्रतनो लवत्नो विशानो धृत्वेति ॥ व्रात्य
धनानि यथासूत्रं ॥ प्राग्दक्षिणान्निमंत्रणान् ॥ मागधदेशीया
यदीयंते ॥ व्रात्यभावाद्यव्राविरताय ॥ प्रत्येकं त्रयस्त्रिंशतं त्रय
स्त्रिंशद्दक्षिणा ॥ गृहपतेर्द्विगुणाश्च ॥ गृहपतिभ्रमान्वितत्तरेषामेव
स्त्राद्वितीयं ॥ उच्च्वसंस्कृतानि ॥ दिनानां द्वितीयः ॥ कनिष्ठानांतृती
यः ॥ ज्येष्ठानां चतुर्थः ॥ अग्निष्टुतिरित्यवस्थादौ विशेषाः
॥ सव्रतिरायोप्रेषुपी ॥ यहो पुरो क्वं च विकल्पेनाग्नेयं ॥ तत्र प्राकृ
तदेवतापदस्याने अग्निपदप्रयोगः ॥ उपोरुत्वप्रभृतिस्याङ्गसांगाः

पुरोरुचं ॥ स्थाने ॥ एवमिंद्रस्तुद्दशस्वपि यथालिंगाः ॥ अग्निष्टुतो
दक्षिणा यथाशक्त्या ॥ अनडुद्भिर्वा याथाच्या जातिना इंद्रस्तुता
दिक्षु प्राहुताः ॥ स्तुवंत प्रतावरः ॥ प्रथम इंद्रस्तुयज्ञा ॥ तत्र कृति
गवदक्षिणादौ विशेषः ॥ प्रातःसवनमुपांशु ॥ चरुपुरोडाशस्याद
क्षिणा ॥ अश्वश्चाधिकः बृहस्पतिसवो विशेषाः ॥ सुराजा ब्रह्म मि
षेः पुरस्तात्तयसप्तैनेन यजेत ॥ त्रयस्त्रिंशद्दक्षिणानं त्रयस्त्रिं
शच्छतदक्षिणो न वा ॥ त्रयस्त्रिंशतसहस्रदक्षिणो न वा ॥ पञ्च
इति वरदाश्वश्चाधिकः ॥ सर्वपदेष्व ॥ अग्नीषोमीयं पुरोडा प७
शमनु देवसूहविषां निर्वापः ॥ सवनीयपशुद्वितीयो बार्हस्प
त्यश्च हपात्रमाधिकं ॥ ग्रहाणामन्तरामेषणो वा ॥ निहिते षु
रस्त्रारात्रसेषु प्रातःसवने एकादशानां गवां व्यादेशेनापाक
रणं ॥ शतानां सहस्राणां वा ॥ माध्यंदिन एवमेवाश्वमात्रम
धिकं ॥ व्यादिष्टानामुपाकरणं ॥ तृतीयसवने प्रातःसवन
वत् ॥ अनुबंध्यायावपाहोमान्ते तृतीयसवने एकादशानामु पु
पाकरणं ॥ आतिक्रमणं च सर्वासां ॥ मरुत्वतीपार्श्वे उत्तरवेः पि
दिं अपरेणाहृत्याजिनमेव ॥ वाजपेयवद्राज्यनामभिषेकः ॥ स्फ ति

नौस्रुवेणाज्या॥ आसिन्दपदे मकाभांथिनौभक्षाभावः॥ बार्हस्पत्यस्यामा
हेदृमनु होमः॥ आतिथ्यायामवर्हिर्दानं॥ सहकृपदेम्रुं ध्रुवा स्योतीति स्रुचोन्नु
वं धय्रस्रो घातवीयं॥ अन्वं ध्रुव वपा होमांते तृतीय सवनिकी मृषाकरणं ना
॥ सर्वासां वातिक्रमणं आमिमंघरणादि॥ स्वकाल एव दक्षिणा होमः द
नमव॥ आग्नेय प्रसर्पकानां तु स्वकाल एव॥ बृहस्पति सव याजी नाभि
वादयति परं॥ तत्र त्यक्तान्नं दद्याति॥ दृष्टुप्रयते वदसद्यः॥ मस्याका
मस्य सर्वस्वरः॥ तत्र क्लाविस्वरणा दौर्विशो यः॥ सर्वमिन्द्राणामवा
धारणामात्रं॥ अत्र सोमानामष्टप्रासनं॥ दक्षिणा होमेष्वना थाहुतिः
॥ होतान्वं दक्षिणा॥ आत्मविस्तृयमानडौडुम्बरीदाक्षिणातकृ सप्तदि
ने दक्षिणा क्लिरसः संव शुन॥ ग्रावणाः समापयन्तु यज्ञमित्यकत्वात
देवमुद्रयते॥ जीवं चेदृ ध्वंसवसं यज्ञायज्ञियस्याने॥ सामिष्टरानं उ
दुम्बरीमादर्वी हरणं॥ न ह्वराप्रक्षालनं॥ आसन्दीं निधानं॥ मन्त्रे
चौतं भवति॥ साम ध्यानं॥ आसंधावस्थ्यादानहरणं॥ अग्न्यु
द्धरणं॥ सोमो पुनर्हानलग्नधादत्तं॥ तत्तो वस्पृश्यादि॥ अन्वं ध्यु
वपा होमांते दक्षिणा वेदि श्रोणायांकेशश्मश्रु वपनं॥ उदकसानीया
नैमंदीपन वदाघि श्रयणं॥ वेदिमध्ये चितावधानं॥ यथ्यास्तातापं

जाग्निक्रियाचिंता — हितस्य उञ्ज्ञान्तर्त्तुयामेन परिगानं ॥ धूमप्राप्ते
त्वेवस्ते धूमरिएवतीति पारिसाम गानं ॥ अग्निप्राप्ते मग्नेमृड महं असि
सीतिज्ञानेवेत्रेन ॥ मरणमासि छत्तः पुनः पुनः क्रिया ॥ जितीविषे
दुरित्विगाया हनीयास्तुया ॥ प्रथमः ॥ सर्वस्तोमारात्विग्वरणाद्या
दीपतान्तः ॥ द्वितीयस्तृतीय छांदोमिकमहर्ष्यदशादीत्तोपसत्कं
न्नुतिन्वाचंयच्छसमिद्धाधानंवास्ति ॥ एवंतृतीयचतुर्थमध्येत्यग्नि
ष्टोमः ॥ वाचस्तोमेषु पृष्ठस्तोमेषु चनकाश्चिद्विशेषः ॥ छांदोग्य
विशेषः ॥ पृष्ठस्तोमास्त्वदुदाहृयः ॥ ऋत्विग्वरणाद्यादीपनान्तः
॥ ४ ॥ चातुर्मास्यसोमेषु प्रथमे वैश्वदेवस्थाने पृष्ठ्यमं पार्ष्टिक
महः ॥ तत्रमाघकृत्स्नपक्षस्याप्यृत्विग्वरणादौ विशेषाः ॥ दूपा
दुत्याधिकारेकाकृते रभावा यूपाभावात् ॥ द्वादशादीक्षोपसदः
॥ नोत्तरवेदिश्च ॥ पैतृदारुवाधिप्रवर्त्तते ॥ पारिप्लोपस्थानियाजनं ॥
तत्राविरोधात ॥ षोडशाण्द्यौर्यूप धर्माः क्रियन्ते ॥ प्रातःसवनी
यान्नुपदेवैश्वदेवहविर्याणि निर्वापः ॥ तत्रप्रातःसवनयपस्मामं
तरमपाकरणावैश्वदेवपपवस्थायाः ॥ वैश्वदेवपशुः ॥ शुक्रामाथि
नोरन्ताहृत्यासंतिसादने ॥ पत्नीतिया ह्येग्रहणं ॥ ताश्चसंबधाकृतिः

॥ दक्षिणा पंचाशद्गावः ॥ शिशिरजानामावत्सरस्य संसारणामत्र मध्यः
सुत्याभावः ॥ स्वाध्यायस्य च विहितेषु पार्षिकेषु वाहःस्यत्यान्त्र
वेष्वपर्वान्तरेषु मनहतवासादीनां नियमाः ॥ आवाबाह्यो द्वितीयः
॥ तत्र स्यूणकस्य बृसारित्विग्वरणादि उपहोमः ॥ द्वितीयत्रतत्री
ये पार्षिके चाहनी प्रथममग्निष्टोमसंस्थं वा ॥ पत्नीप्रातः सव
नीयानन्तु वरणाय घासहविषां निर्वापः ॥ वारुणाः सवनीयः
सोमार्थे नः वैश्वदेवसोमवद्दक्षिणा आतिथ्याद्यग्रहणं वा ॥ नाम्ना
हुतिः ॥ उत्तरे हनि तत्रः सुत्यास्वाध्यायश्च ॥ मैत्रावरुणायानु
वंध्या ॥ उक्तमहः संधानादि ॥ कार्त्तिकां साकमेधसोमः ॥ तत्राग्न्युप
स्थकुलस्य वृषारित्विग्वरणादि त्र्यहः ॥ पार्श्विकान्यकरणि त्र्यहा
नि ॥ तत्रोक्तमहरतिरात्रः ॥ प्रथममग्निष्टोमसंस्थं वा ॥ द्वादशादीक्षो
पसदः ॥ षोडशीपत्नीपसंगधीलोहाकरणीसोमक्रयणी ॥ पद्यो ति
स्याद्यप्रहरणं त्र्यहेपि ॥ प्रथमेहनि स्वयमनु तयाजेत्याहोत्रप्रत्ययः
प्रतिगरः ॥ स्थसंसामरणादि सर्वेषु पार्श्वकेषु तृतीये च ॥ प्रथमेह
न्याग्नेयः सवनीयः ॥ द्वितीये ऐंद्राग्नः ॥ तृतीये चैकादशिन्यः ॥
पत्नीप्रातःसवनीयानन्तु अनीकवत्यादि त्रैयम्बकान्तानां निर्वापः ॥
॥ वैश्वदेवसोमवत्प्रत्यहं दक्षिणा ॥ अंते हनि तः ॥ श्वः सुत्यास्वाध्या

यष्ट ॥ अनुबंध्या ॥ सौरी ॥ अनौशीरीयहविष्यांनिर्वापः ॥ पदेहादशं
रात्रं दक्षिणा ॥ आश्विन्यनुबंध्या ॥ छ ॥ अग्न्याधेयसोमेरित्विग्वरणा
दौविशेषः ॥ अग्नयेपवमानायसवनीयः ॥ आदित्याअनुबंध्या प्रा
तःसवनीयानन्तरमन्याधेयहविष्यां निर्वापः ॥ पुनराधेयसोमे आग्नेयः
सवनीयः ॥ आग्नेयोवानुबंध्या ॥ प्रातःसवनीयानन्तु हविर्निर्वापः ॥
छ ॥ अग्निहोत्रसोमे आग्नेयः सवनीयः ॥ आग्नेय्येवानुबंध्या ॥
॥ तत्रैव हविर्निर्वापः ॥ पयस्सन्तत्रपयस्यानंतरंपयसोपाकरणं ॥
छ ॥ प्रातरग्निहोत्रसोमे एवमेवविशेषः ॥ सौर्यः सवनीयोऽनुबं
ध्याच ॥ छ ॥ दर्शसोमे आग्नेयः सवनीयः ऐंद्राग्न्यनुबंध्या प्रातः
सवनीयानन्तुर्निर्वापः ॥ छ ॥ पौर्णमाससोमेदर्शसोमवत् ॥ अग्नी
षोमीयानुबंध्या इति विशेषः ॥ छ ॥ दाक्षायणसोमे अग्नीषोमीयः
सवनीयः ॥ ऐंद्र्यनुबंध्या ॥ प्रातःसवनीयानन्तु हविर्निर्वापि सवनीः
यस्साहित्यादघ्युत्पत्तिः ॥ छ ॥ द्वितीयेदक्षिणासोमे ऐंद्राग्नः सवनी
यः ॥ मैत्रावरुण्यनुबंध्या ॥ प्रातःसवनीयानन्तु हविर्निर्वापः ॥
पयस्यानंतरमेवपयस्यापाकरणं ॥ छ ॥ आग्रयणसोमे ॥ ऐंद्राग्नः
सवनीयः ॥ द्यावापृथिवीयाअनुबंध्या सवनीयानन्तुहविर्निर्वापः

स्थाने ज्योतिष्टोमः ॥ रित्विग्वरणाद्यादीपनान्तः ॥
सवनीयोवायव्यः ॥ प्रातःसवनीयानन्तु छ नाशीरीयः पं० २
हरिः

40

४०

श्रौतपद्धति ॥ सौम्यायाग्रयणसोमे ॥ सौम्यः सवनीयः ॥ सौमीमनुवंध्या ॥ तथैव
हविर्निर्वापः ॥ छ ॥ पशुबंधसौमसोमे ऐंद्राग्नः सौर्यः प्राजापत्यो
वा सवनीयपशुः ॥ अनुवंध्या च प्रातःसवनीयाननुहविर्निर्वा
पे विशेषः ॥ सवनीयान्सादनांतान्नीत्वा पशुनियोगः ॥ तदनं
तरं वपाप्रोद्धरणं ॥ आम्नायांत्वान ॥ पुरोडाशानांनीत्वा पशुसमंजन
सवाश्विन्या च ॥ शामित्रपरिस्तरणः ॥ पशुमान्यस्य पर्यग्निकर
णं ॥ उत्तरुल्मुकदानादिवाचनवर्जं परिपशव्यावर्जं च स्तो
कप्रैषांतं प्रशासादनान्सर्वं प्रतिप्रचरेति प्रैषः ॥ सवनीयान
प्रासादनं ॥ आसादनमालंभोयागश्च ॥ वपाश्रपणयोरासा
नमश्वायेन्वारंभाः सवनीयसत्त्वे एवं ग्रहणतो विद्यमानत्वात् ॥
मूलम्पोरवाश्चैव ॥ मार्जनांते ॥ स्विष्टकृदादिः ॥ धिष्ण्यानिधा
नान्तान् सवनीयान्नीत्वा त्यशुपुरोडाशः इडान्तः ॥ ततो विस
नादि इडामेव ॥ तदो हविर्देवत्यादिः ॥ अग्निष्टोमे उक्थ्यश्च ॥ छ
॥ सप्तदशापंच ॥ प्रथमउपहव्यउपांशु ॥ दक्षिणाश्रयावोम्वो
ब्रह्मणोदीयते ॥ छ ॥ उत्तपेये विशेषः ॥ शुक्लापश्चारित्विग्वर
णादि ॥ दीक्षा द्वादशोपसदश्च ॥ व्रतार्थे चूर्तं ॥ उपसत्स्वग्न्यालं

ङ्गुलिपर्वणाम् स्थूल्येन प्रमितं समपरिमाणं ॥ द्वितीयेन द्वितीयायां तृतीयेन
तृतीयायां ॥ सोमान्मदयन्तः ॥ वदाध्यंतया ॥ सत्यवदनं ॥ सदोवासस्त्व्रतः
॥ अत्र प्याहुति वर्ज्जं दक्षिणा होमः ॥ साम वमसो दक्षिणा व्रत्यस्त्रादीयते ॥
तज्जुहोति ॥ छ ॥ स्फराणशे विशेषः ॥ दीक्षणीयां तेनु न इष्टिं जामेव द्वादश
मानदान ॥ उत्तरेषु वदंडको द्वारितेषु दिक्षुरांस्त्वहं ॥ अत्र प्याहुतिव
र्ज्जं दक्षिणा होमः ॥ अनडुत्स्थानं दक्षिणा ॥ उदवसानीयान्ते स्वजोदान
मुज्ञाचे ॥ कुल होचे ॥ वैश्यस्तोमे विशेषः ॥ वैश्यस्य न्यग्रोधदुहा उक्ता
॥ आशीर्वतिसवनानि ॥ प्रातः ॥ सवनेदुग्धमात्रमाधवनीयाभिषवः
वोत्तरकालं प्रक्षिप्यते अत्ते नमध्यंदिने ॥ तृतीयसवने दधि ॥ वत्सत
राणां च वत्सतरीणां च सहस्रं दक्षिणा ॥ द्वादशं वा शतं ॥ सहस्रपदे
अंशुदाभ्योति स्तोनु वंध्यात्रे धांतदीच ॥ तीव्रसुतिविशेषः ॥ एका
दशिनीचेत्साचीकृप्तपंक्तिः ॥ धेनुशतमाप्तितु ह्यते ॥ वैश्यस्तोमेव
त्सवनानामाशीर्ह्वतं तदेव धेनुशतं दक्षिणा ॥ आच्छावाकाविग्र ह्वि
७ शुभत्तरां ॥ अवब्भाराणामन्यत्र तथैव उन्नयन ॥ अघवर्यादायाच्छावा
काय प्रतिगृह्णाति ॥ इंद्रसोमेषु प्रथमोऽराह ॥ तुक्रन्यग्रोधकर्मोक्तं
॥ एकविंशतिसंख्यापरिछिन्नाय प्याशत्वेगावर्ग्यादक्षिणा ॥ ना

श्रौतपद्धति ष्याकृतिः ॥ एवंसर्वत्राध्वरभावेत्तत्वगामियजनीये ऐंद्रर्षभः ॥ पशु
रन्वाहार्यदक्षिणाग्नीषोमीयवत् ॥ उपरिष्टाच्चान्तन्नरयजनी॥
येत्रयमेवपशुः ॥ द्वितीयो विराट् ॥ दशावर्ग्यायथाशक्त्यादक्षिणा
॥ आगामियजनीये आग्नेयः पशुः ॥ उपरिष्टाच्चान्तन्नरयजनी
येऽपसदे चतुर्विंशंशतंदक्षिणा ॥ वैश्वदेवः पशुः ॥ आगामिय
जनीये उपरिष्टाच्चान्तरमेवयजनीये ॥ छ ॥ पुनस्तोमउच्चयसंस्थै
कादशमिथुनानिगावोदक्षिणा ॥ ऊनर्वत्सस्यश्वयथाशक्त्या ॥
वत्सस्तोमेयथाशक्त्यैकशफदक्षिणा ॥ द्वितीयः षोडशी ॥ तत्र
एकशफद्विशफाश्वशक्त्यादक्षिणा ॥ उद्भिदिविशोभाः ॥ तदुदी
पनान्ते इषुरिष्टिः ॥ षड्भूमासंमासंसंवत्सरंवा ॥ तत्राग्नेयः पुरोडा
शः ॥ प्रस्तरः उद्धृंदहत्ते ॥ परिधयोवारणावत् ॥ दक्षिणागायत्री ॥
चतुर्विंशतिवर्णायथाशक्त्या ॥ छ ॥ ततोबलिभित् ॥ अवहस्तं
कर्तव्यः ॥ अपचितीनामजयत्रौच उक्ता कोहात्ययोर्घे ॥ उभयत्र
तदुक्तो अध्वरवत्यादक्षिणा ॥ आग्नस्तोमोसागिन्चित्यासर्वजिद्दी॥
ना ॥ धान्यवर्णानिचत्वारि अन्नानासिदक्षिणा ॥ षट्त्रुवानिपूर्वकस्य ॥
उत्तरस्यचतुर्थेवाणिता ॥ ऋषभोयत्र ॥ स्तवन्यग्रोधउक्तः ॥ अथ

मैत्रावत्त्रिवृत्स्तोमानुबंध्यावै धामवीत ॥ साम्भसहस्रं दक्षिणा ॥ द्वाद
शं वा शतं ॥ तत्रता ष्यं दा ष्यादीनि ॥ गोसव उक्थ्यः संस्थः ॥ दशा ३=
सहस्राणि दक्षिणा ॥ त्रिस्तोमानुबंध्या सैधानवत्यंते दक्षिणा नाह
वनीये स्थंडिले दुग्धमात्रेरा पयसाभिषेकः ॥ मरुत्स्तोम गणा
यन्नः ॥ भ्रातृत्रयाणां सखीनां वा ॥ मरुत्स्तोमे दक्षिणा वैश्यास्तोम
दक्षिणा लिंगमात्रेसंख्यानं प्राकृते त्वेव ॥ उक्तो न्यूनसंख्या तानि दा
दशाहे ॥ चतुर्द्धीकरणं च व्रात्यस्तोमेषु ॥ ऐन्द्राग्नः कुलायो द्विया
गः ॥ भ्रात्राः सख्यो वा ॥ तत्र च गोकुलं दक्षिणा ॥ द्वादशाहिका
ऊहाः ॥ द्विवचनान्ताः ॥ चतुर्द्धीकरणं मंत्रस्य ॥ इंद्रस्तोम उक्थ्यः
॥ राजयज्ञ उक्तो न्यग्रोध ॥ क्र ं ष्य दाभ्यग्रहणा ॥ दक्षिणा सह
स्राणि सैधानुबंध्या स्त्री धानवीव ॥ उरोधाकामस्य इन्द्राग्न्यो स्तो
म ॥ गवं चव त्वविंशति दक्षिणाः राजश्रेष्ठ उक्तो न्यग्रोधः ॥ श्व
श्वावत्वारिंशद्दक्षिणा ॥ द्वियज्ञश्चेत् ॥ प्राकृतेव दक्षिणा ॥ द्विवच
नान्ता ऊहाः ॥ न्यग्रोधचमसः इष्येकुराज्ञः ॥ पशुकामस्य वि
घ्यतौ भ्राभिचरतो वा पशुकामस्य ॥ षड्विंशद्दक्षिणा ॥ अभिच
रतः प्राकृतं ॥ राज्ञेभिचारे सदंशाः ॥ जनपदाभिचारे ॥ वज्रषोड

शीसंस्थः ॥ स्तुगंधीलोहाकशीसोमक्रयणी ॥ वज्रो वा राज्ञामिचारे ॥
संदंशो जनपदाभिचारे ॥ शान्त्यर्थे ज्योतिष्टोमः ॥ छ ॥ एकाहः समाप्तः
॥ त्रयोदशातिरात्राय था स्तत्र प्राकृतदक्षिणा ॥ अदीनामासापवर्ग्याः
॥ द्वादशोपसत्काः सुत्योपसत्स्वेषु राद्दीक्षा ॥ प्रथमो विशेषः ॥ चैत्रशु
क्लद्वितीयायां वाक्लृप्तिमेवकृत्वा दीक्षाः षोडश ॥ उपसदो द्वादश ॥ प्र
थमः पाष्ठिकमहः ॥ द्वितीयोतिरात्रः ॥ अन्वहोमेद्राग्नः सवनीयस्तोमा
यतेवा ॥ अंशुप्रदाभ्यग्रहौ प्रथमे हन्निपद्यत्येति या द्याग्रहणां ॥ सह
स्रदक्षिणा प्रत्यहं पंचपंचशतानि दीयन्ते ॥ अथः सुत्या ब्रह्मचर्यावंध
छसामित्वा घ्याद्योपगमः ॥ पत्नीसंयाजान्तः ॥ क्रतुतौ चयीदि दशा
दशाह उक्तः ॥ तदेहापि द्वादशाहिकं चोदकेन सर्वं प्राप्नोति ॥ अति
रात्रे तत्र अंशुस्त्यमेवा ध्यायश्च न भवति ॥ अनुवं ध्याग्निदः वैधा
नव्याद्वसानीया ॥ एवं द्वितीय ॥ सत्याष्टतीयः ॥ अथ षोडशी का
वतिरात्रातिविशेषः ॥ द्वितीयउच्यते ॥ पूर्वो वा उच्यते तत्रापाष्ठि
कस्यैव प्रथमस्य संस्थानं तरं ॥ अहः पंचगणोदयः ॥ तृतीयाया
श्चकित्वरस्यादिपंचदश दीक्षा ॥ द्वे पार्श्विके प्रथमे तेऽहनी ॥ तृती
योतिरात्रः ॥ शेषं द्वादशाहवदुक्तं ॥ अंशुग्रदाभ्यौ वा तिरात्रे नु वं

ध्यात्रै धात्तवीच ॥ स्त्रवस हस्तं ददाति राा ॥ अत्र विभाग: त्रयस्त्रिंशद
धिकशतत्रयमन्नहं दीयते ॥ तत्र विभागः ॥ ब्रह्मादिभ्यः प्रतिहस्तं
तेभ्य एकादशानि विभज्य दत्वा ॥ एभ्य एव द्वितीयां ददाति ॥ पुनर्ब्रा
ह्मणा षट्त्रिंशत् पात्रं तेभ्यो द्वे द्वे ददाति ॥ पुनस्तेभ्य एव द्वे द्वे
॥ पोतृस्थाने प्रतिहस्तं ॥ ततो ध्रावाकाय चत्वारो दत्वाग्नीध:
पुत्रलराय प्रतिस्व: निस्व: ॥ ततोन्न पूर्वचत्वारोदत्वा ग्रावस्तुन्नेतृभ्यां
त्रिस्त्रिस्त्र ॥ ततो ब्रह्मणोन्नं तरभ्यां पंच पंच ॥ पुनस्ताभ्यामेव ॥ ए
वं हो च धर्तुभ्यां ॥ एतद्देव मेकशतं ॥ एवमुत्तरत्रापि ॥ अधि
कायां विश्रान्त ॥ द्वे दशानि ब्रह्मादिभ्यः पूर्ववत् दत्वा ॥ ब्राह्मणाच्छं
स्यादिभ्यः पोत्रान्ते एकादशानिः दीयते ॥ द्वितीयेहनि ब्राह्मणा
षट्त्रिंशत् प्रस्तुति दानं ॥ द्वितीय महः ॥ द्वितीयमहस्तेनोतिरिक्तमा
प्यते ॥ सप्तमे शतेयाउन्नेतृभ्याभजतेनाग्नीध्रेया: ॥ अग्रष्टा
मन्तस्य ब्रह्मणाय ॥ नवमे या मस्तुते ॥ दशमे शतेहि उत्त्रैव देय
॥ अत्र तु वं ध्यवपाहोमान्ते उदवसानीयायां वारोहिण्यादि शति
म त्रैव ददाति ॥ हो विवेदं स्त्या दशातिर्न्न दीयते ॥ तस्मै यस्मिन् यदे
उत्तैव सप्त दशाग्रमन्तीनामग्नतप कर्षः ॥ रोहिण्यादि शत्यत्तरका

लं अन्यदपीच्छया ददाति ॥ वैदेहत्वृत्तोत्तिरात्रास्सर्वे भवंति ॥ तेषां सर्वं ॥ त
त्र पार्श्विक विंध्यंतामावः ॥ द्वादशाहिक स्तुतस्यैव दक्षिणा सहस्र ॥
उक्तो विभागः सर्वेषु ॥ तृतीये देपार्श्विके विराज्ञश्च ॥ एवमुत्तरयो ॥
स्तु लरहा श्चत्वारः ॥ प्रत्यमोत्त चत्वारि ॥ वत्स्यामारंभः ॥ दीक्षा
श्चतुर्दशा सहस्रमधिक दक्षिणा ॥ मत्य हवाग्राह्यं तंसर्वेषु ॥ चतुरा
त्रादिषु अधिक सहस्र पर्नेति स्तोत्रंधा त्वचात्तवीच ॥ समुविभा वं
गेलदानं ॥ अधिकानामन्येकृति ॥ जामदग्न्यो विंशतिदीक्षा चैवमश्रु
लुत्रयो दश्यां प्रारंभस्तत्र विशेषः ॥ उपसत्सु जुहोतयः पुरोडाशाः
क्रियंते ॥ सहप्रक्रमाः ॥ तत्रोपसद् मंत्रवत् ॥ पुरोडाशार्थं सैवंधतुसी
॥ पात्रासादनं ॥ दृशागतो एकैककपालो विशेषः ॥ अर्थं पर्व त्युपस
त्याश्राराणामधिकम्त्रु नः ॥ पात्रीवा ॥ उपवेषः ॥ उपसर्जनीपात्र ॥
घृतवा ॥ उद्धरणपात्रो ॥ हविर्दृव्यं ॥ ध्रुवा पात्र ॥ कर्मोपवर्गावेति
॥ स्तूर्पदानादि गृहणं सादनांतं ॥ पवित्रकरणादि पात्रप्रोक्षणां
तं ॥ पुरोडाशार्थं तुसी प्रोक्षते ॥ कंडनादिजुहोति वत्सर्वं ॥ स्था
लीं समृ— त्तिनप्रैषः ॥ घृतवायां चतुर्गृहीतं ॥ उत्तरा घारोप्य
त्र ॥ जुहोति वदाज्यभागौ च ॥ पात्राला रजो हवमुक्तनीयं उपसयो

गौतनु सर्वकृत्तः ॥ पुरोडाशा एवमुत्तरत्राप्यपसदो नास्ति ॥ तत्रसंवं
जुहोतीति नाप्रयुज्यते ॥ एवं सर्वेपि सत्स्तुकपालान्ते ॥ काश्चयेनोतिवि
शेषः ॥ मंत्रमात्रेचाम्नाने पुरोडाशेकत्वकालदरोगः ॥ द्वादशाहमेके
केन प्रतिलोमं याग्नाः ॥ चासि प्रसस्तार्णपिप्रपम इष्वामित्रव ॥ त्र व
यः पंचाहाः ॥ पंचमीप्रारंभाः पार्ष्टिकानि चत्वार्यहानि ॥ पंचममाति
रात्रः ॥ छ ॥ द्वितीयः पंचशारदीयः ॥ तत्र पूर्वमाश्वयुजी शुक्लेषु
पंचवर्षीयाश्च वत्सत्रिंशं शतं तत्रिंशतेपश्रूनामालभंते ॥ तद्धर्मा
एकादशोत्याम्नुत्तोः ॥ सप्तदशा वत्सतरयः ॥ सप्तदशा वत्सतर्यः
सर्वे मारुताः पृश्न्यमारुत्ताजीव एष्मयः ॥ पुनर्येष्याक्रमं ॥ वत्सत
रयाणां पर्यग्निकृतानामुत्सर्गः ॥ वत्सतरीभिः समाप्तिः ॥ एवं
प्रतिवर्षे नियुज्येत इति घोषराणा ॥ तत्स्वरूपाइत्यपरे ॥ पश्वाप
दि च स्वो भवंति ॥ उरोडाशाश्चयथ्यास्तत्रे ॥ पंचम्या प्रत्विग्वरुणा
दिवयो दशादीक्षा ॥ ऐंद्राग्ना मारुताः सवनीयाः ॥ तेषामेवोदवसानीयप
त्रियः ॥ उत्तमेहनिपंचे ॥ उत्तमो व्रतवान् ॥ सर्वाजिद्वत्ततः दीक्षा
॥ नियमेनाग्नि स्त्र ॥ एकाहिकान्यहानि ज्योतिरादीनितत्रतीयं
महाव्रते ततः पृष्ठे हनिष्ठ्यः स्त्यासवा ध्यायश्चास्ति ॥ महाव्रतेसतयो

श्रौतपद्धति रेकभावः ॥ शेषं प्रुक्तं ॥ ५ ॥ त्रयः षडहाः ॥ षष्ठ्यामष्टम्यां त्रिग्वत्सरामा
दिदीक्षा द्वादश ॥ पार्ष्टिकानि पंचाहानि ॥ षष्ठमग्निरात्रः ॥ द्वितीये
बृहद्रथंतरं पृष्ठः पंचाहः ॥ तृतीये त्रीणि पार्ष्टिकानि ज्योतिर्गौ
रायुरिति त्रिकद्रुकाहिकाः अंत्योतिरात्रः षट्सुः सुत्यादावैका
हिकेषु विशेषा उक्ताः ॥ सप्तसप्ताहः चन्द्रसुम महाव्रतमति
रात्रः ॥ स्वं स्वमुक्तमसमहः ॥ सर्वजिद्दीक्षा ॥ अग्निष्टोमात्रः ॥ इंद्र
सप्ताहे षडेकाहान्याज्योतिरादयः ॥ सप्तमो विश्वरात्रः ॥ सर्वस्तो
म एकोह एव ॥ एकाहेतुषु सुत्यादेरभावः ॥ जनकसप्तरा
त्रो सर्वजिन्नदीक्षाग्निमान् ॥ चत्वारि पार्ष्टिकानि कृत्वा
विश्वजिदेकाहः स्तनो महाव्रतं ॥ अग्निरात्रः षट् सुत्यादि
विशेषः उक्ता ॥ उत्तमे रहद्रथंतर पृष्ठः षडहः ॥ विश्वजितो
तिरात्रः ॥ सप्तम्या प्रारंभः ॥ षष्ठाहः सर्वजि दीक्षा षडहाम
हाव्रतं ततः अतिरात्रः ॥ नवरात्रो नवम्या प्रारंभः ॥ नवदीक्षा ॥
षडहमनंत्यक द्रुका एकाहाः ॥ ततो तमोतिरात्रः ॥ द्वितीय
नवरात्रे त्रिकद्रुकानि कृत्वा ॥ षडाहिकानि पंचप्रथमानि बृ
हद्रथंतर पृष्ठ्यानि ॥ ततोतिरात्रः ॥ दशरात्राश्चत्वारः ॥ दशमी

प्रारंभः ॥ अष्टदीक्षा ॥ प्रथमे द्वितीये पंचमा सप्तमो च्छ्वसाः ॥ शेषा अग्नि
ष्टोमा ॥ अत्र उर्वाः सर्वे द्वादशाहिका विधीयंते पताः ॥ अत्यो अतिरात्रः
॥ छ ॥ कौसरु विंदेनुव्रतो अग्निष्टोमास्त्रयः पंचदशा उच्छ्वसाः त्रयः
सप्तदश्या उच्छ्वसाः एकविंशो अतिरात्रः ॥ उर्ध्वं दशरात्रे अग्निष्टोम उ
च्छ्वसः ॥ ततो त्रिवृत्स्तोमगोरभिजिद्विश्वजिदायुर्विश्वजित् ॥ ततो अति
रात्रः ॥ अथ सर्पसत्राणे उर्वाः शेषा एकाहा उत्तमवर्जा ॥ छंदोमदशा
हः बृहद्रथंतरपृष्ठानि पंचपार्श्विकानि ॥ चत्वारः छंदोगाः ॥ त
तो अतिरात्रः ॥ एकादशरात्रः पौंडरीक एकादशी प्रारंभः ॥ सप्तदी
क्षा ॥ दश सहस्राणि दक्षिणा ॥ सत्रो च्छ्वानवर्जं दशरात्रः ॥ विश्व
जिदतिरात्रः ॥ छ ॥ अत्यो यथोक्तः प्रदेशांतर इति ॥ छ ॥ अहीं
नां समाप्ताः ॥ छ ॥ रात्रिसत्राणामिदानीमुच्यते ॥ तत्र सर्वत्र ध
र्मा उक्ता ॥ द्वादशाहे ॥ विशेषः धर्ममात्रमत्रो च्यते ॥ त्रयोदश
दशासत्रेषु प्रथमेषु षोडशोत्तरः सर्वस्तोमो अतिरात्र एकाहः ॥
सुत्यायतनगामितिनानुष्ठीयते ॥ अथ सुत्यामिति ॥ स्वा ध
स्यच ॥ उत्तराहरहः अथ सुत्यास्वाध्याय अभवतः ॥ छंदोम
विः सुत्यास्वाध्याये अथ नत्यंते ॥ ततः छंदोमादि ॥ द्वितीय प्र

श्रौतपद्धति ष्ठदयनीयाद्व्रतं॥ सर्वजिद्द्वीत्वांचेनत॥ त्वतीयमपिसर्वजि [illegible] तं
प्रायणीयाचतुर्विंशमहः॥ अभिजिदेकाहः॥ त्रयःस्वरस [illegible]
नः॥ हविष्मुवं॥ त्रयःस्वरसामानः॥ विश्वजिदेकाहः॥ व्रत [illegible]
नीयः॥ अभिजिद्विश्वजिद्व्रतवर्जं द्वादशाहिको विध्यन्तः॥ चतुर्द
शरात्रे प्रथमे प्रायणीयोदयनीयान्तरौ षष्ठौ उत्तरः प्रतिलोम
त्र्यहस्त्रिंशारंभणामध्यमे प्रायणीयान्त्र्यहकद्रुकाज्योतिर्गौरायु
षिति एकाहाः षडहः॥ ततःप्रतिलोमात्र्यकद्रुका॥ ततउदयनी
यः॥ तृतीये प्रायणीयात्तगो आयुषी एकाहौ॥ ततः षडहादि
उदयनीयान्तं॥ चत्वारिंपंचदशरात्राणि प्रथमंसर्वजिद्व्रतं॥
प्रायणीयात्षडहः॥ महाव्रतं॥ ततःत्रयस्त्रिंशारंभराः षडहः॥
उदयनीयःद्वितीये प्रायणीयादग्निष्टुत्॥ त्रिकद्रुकाः॥ षडहः॥
ततःप्रतिलोमास्त्रिकद्रुकाः॥ उदयनीयः॥ तृतीये गितष्टुदेका
हःप्रायणीयः॥ ततस्त्रिकद्रुकाः॥ पुनःषडहाद्युदयनीयान्तं
॥ चतुर्थेप्रायणीयात्रिकद्रुकाः॥ ततःषडहाद्युदयनीयान्तं
॥ षोडशरात्रंसर्वजिद्व्रतं॥ प्रायणीयात्रिकद्रुकाः॥ ततःषडहा
दि॥ प्राग्उदयनीयाद्व्रतं॥ सप्तदशरात्रे प्रायणीयादभिप्लविकाः

नि पंचाहानि एकाहिकानि ॥ ततः षष्ठ्यादुदयनीयांतं ॥ ७ ॥ अष्टा
दशरात्रे प्रायणीयादभिप्लवः ॥ ततः पृष्ठ्यादि ॥ एकान्नविंशतिरात्रं
सर्वजिदंतं ॥ प्रायणीयादभिप्लवः ॥ ततः पृष्ठ्यादिव्रतं उदयनीयः
॥ विंशतिरात्रे प्रायणीयादभिप्लवः अभिजिद्विश्वजित्पृष्ठ्यादिव
॥ एकविंशतिरात्रे प्रायणीयोदयनीयावषोडशीकौ ॥ प्राय
णीयादभिप्लवः ॥ ततश्च पूर्वोक्तिरात्रो द्वादशाहधर्मवानुभवन्नभि
वभिप्लवौ उदयनीयः ॥ द्वितीयं त्र्यस्य प्रायणीयात्पृष्ठ्यस्त्र्यः
स्वरसामानः ॥ विषुवान् त्र्यः स्वरसामानः प्रतिलोमाः पृ
ष्ठ्याद्दुदयनीयः ॥ विषुवति सामा याः सउपालभ्यामानव्यः सामि
धेन्यः ॥ द्वाविंशतिरात्रं सर्वजिदंतं ॥ एवं सर्वत्रव्रतवत्सु सर्वजि
तोदीक्षा ॥ प्रायणीयात् ॥ त्र्यकाद्रुका ॥ अभिप्लवः ॥ पृष्ठ्यादि प्रा
गुदयनीयात् ॥ त्रयोविंशतिरात्रे प्रायणीयात्पंचाहः अभि
प्लवः ॥ पृष्ठ्यादि ॥ चतुर्विंशतिरात्रे प्रायणीयात् ॥ द्वावभिप्ल
वौ ॥ ततः पृष्ठ्यादि ॥ द्वितीये प्रायणीयात् ॥ बृहद्रथंतर पृष्ठ्याः
षडहः अतिरात्रो ग्निष्टोमः अपूर्वस्त्र्य यद्विंशारम्भणानि ॥ त्री
णी पार्श्विकानि ॥ ततः षोडशिप्रभृतीनि ॥ तान्येवानुलोमानि ॥ अ

श्रौतपद्धति ग्निष्टोमो निरुक्तोऽप्येवं स्व॥ त्रयस्त्रिंशारंभस्तां पृष्ठ्यो बृहद्रथंतरं पृष्ठः॥
ततो ग्निष्टोमावष्टवर्जं विनिरुक्तौ॥ पुनरुदयनीयः॥ पंचविंशतितिरात्रे
सर्वजितो दीक्षा॥ प्रायणीयाद्दशावभिप्लवौ॥ पृष्ठ्यादि प्रागुदयनीयाद्
न॥ षड्विंशतितिरात्रे ता प्रायणीयाज्ज्योतिरायुषी॥ अभिप्लवौ॥ पृष्ठ्या
दि दिव॥ सप्तविंशतितिरात्रे प्रायणीयात्त्रिकद्रुकाः अभिप्लवौ॥ पृष्ठ्यादि
व॥ अष्टाविंशतितिरात्रेप्येवं प्रागुदयनीयाद्व्रतं॥ सर्वजिद्दीक्षा॥ ए
कोनत्रिंशत्तिरात्रे प्रायणीयात्पंचाहः॥ द्वावभिप्लवौ॥ पृष्ठ्यादिः
॥ त्रिंशद्रात्रे प्रायणीयात्त्रयोभिप्लवाः॥ पृष्ठ्यादि च॥ एकत्रिंशद्रात्रे
प्रागुदयनीयाद्व्रतमाधिकं॥ दीक्षा च सर्वजिद्वत्॥ द्वात्रिंशद्रात्रे प्रा
यणीयाज्ज्योतिरायुषी त्रयोभिप्लवाः॥ पृष्ठ्यादि॥ त्रयस्त्रिंशद्रात्रे प्राय
णीयात्त्रयः पंचाहाः॥ विश्वजिदतिरात्रएकाहः॥ ततः पंचाहः
॥ पृष्ठ्यादि च॥ द्वितीये प्रायणीयाद्दशाभिप्लवः॥ ततः अष्टपृष्ठ्यास्तिरा
त्रः पुनरभिप्लवः॥ अनुरभि रात्रः॥ ततोभिप्लवः॥ पृष्ठ्यादि च॥ प्रा
गुदयनीयाद्व्रतं॥ सर्वजिद्दीक्षामेतत्॥ तृतीये प्रायणीयात्त्रयः
॥ पंचाहाः॥ विश्वजित्त्रयः पंचाहाः प्रतिलोमाः॥ उदयनीयः॥ च
तुस्त्रिंशद्रात्रे प्रायणीयात्त्रिकद्रुकाः॥ त्रयोभिप्लवाः॥ पृष्ठ्यादि

प्रायश्चित्तः ॥ प॰ ५४

॥ प्रागुदयनीयाद्व्रतं ॥ पंचत्रिंशद्रात्रे प्रायणीयात्र्यं चाहः ॥ त्रयोऽभि-
प्लवाः ॥ पृष्ठ्यादिरुदयनीयान्तं ॥ षड्विंशद्रात्रे पंचाहस्ततोऽभिप्लवः ॥
सप्तविंशद्रात्रे प्रागुदयनीयाद्व्रतमधिकं ॥ अष्टात्रिंशद्रात्रे प्रायणी-
याज्ज्योग्यायुष्टी ॥ चत्वारोऽभिप्लवाः ॥ पृष्ठ्यादिरुदयनीयान्तं ॥ एका-
न्नचत्वारिंशद्रात्रे प्रायणीयात्त्रयोऽभिप्लवाः ॥ पृष्ठ्यादिरुदयनीयान्तं
चत्वारिंशद्रात्रे प्रागुदयनीयाद्व्रतमधिकं ॥ सर्वजिन्दीक्षा एकान्नपं-
चाशद्रात्रे प्रायणीयात् ॥ त्र्यहदान्ति स्तोम ॥ उक्थ्या द्वावेव ॥ अतिरा-
त्र उक्थानव ॥ षोडशी ॥ अतिरात्रः ॥ द्वादश उक्थ्या ॥ अतिरात्रः
॥ पृष्ठ्या ॥ अतिरात्रः ॥ द्वादश उक्थ्याः ॥ उदयनीयो षोडशिका-
प्रायणीयः द्वितीयं यमातिरात्रं ॥ प्रायणीयाद्द्वावभिप्लवौ ॥ गोआ-
युषी अतिरात्रौ पुनरभिप्लवौ ॥ अभिजिद्विश्वजितावतिरात्रौ ॥ त-
तोऽभिप्लवः ॥ सर्वस्तोमनव सप्तदशावतिरात्रे ॥ ततः पृष्ठ्यादि-
प्रागुदयनीयाद्व्रतं ॥ सर्वजिद्दीक्षा ॥ तृतीयमंजनाभ्यंजनीयं
॥ तत्रोपसत्सु गुल्गुलादिभिः सर्पिषो विधाको गार्हपत्यात्प्रायणी-
याच्चत्वारोऽभिप्लवाः ॥ सर्वस्तोमोऽतिरात्रः ॥ पुनर्द्वावभिप्लवौ ॥ पृ-
ष्ठ्यादिव ॥ अहरहाग्नीध्रीये अंजनाभ्यंजने कार्ये ॥ प्रातःसव

नांते गुल्फलेन ॥ माध्यंदिने सौगंधिना पैतृदारवेन तृतीयसवने ॥
॥ सवनमुख्रीयमन्यत्रा कालेय ॥ पृष्ठ्योणा एववा केवले ॥ सप्तदशा
रात्रादीनि त्रिंशदन्तानि एकांतं पंचा द्वाग्रेच प्रथम तृतीययोरो
मासी प्रक्रमणं ॥ अष्टादश दीक्षा इत्येके चिदिच्छंति ॥ संवत्सर
सम्मितं चतुर्थं ॥ तत्र प्रायणीयाश्चतुर्विंशमितिमहः ॥ शत्रयो
भिप्लवाः ॥ अभिजित् ॥ त्रयः स्वरसामानः ॥ विषुवान् ॥ त्रयः
स्वरसामानो ॥ विश्वजित् ॥ ततोभिप्लवः ॥ गोआयुषी ॥ तत
तः पृष्ठ्यादि प्रागुदयनीयाहृतं ॥ सर्वजिदीदृशं ॥ एतेनैकष
ष्टिरात्रं व्याख्यातं ॥ तत्र विशेषः ॥ पृष्ठ्यो नवरात्रमभितो भ
वति ॥ नवरात्रा उत्तर पृष्ठ्यः प्रातिलोम्येन ॥ सविष्टुः ककुभः प्र
यणीयातिरात्रिष्टोमः पंचोक्थाः ॥ ततोग्निष्टोमः ॥ उत्तरक्थ्यः
॥ ततोग्निष्टोम इति नवरात्रं चतुरावर्त्तितो सर्व एवते पूर्वाः ॥ पृ
ष्ठ्या प्रागुदयनीयाहृतं ॥ परेषु अभिप्लवे पूर्वस्य चतुर्थावृत्ते ॥ उत्तरप्रागुदय
नीयाहृते ॥ शतरात्रमुक्तं यथास्त्रं ॥ सदो हविर्धाने च क्रीवान्ति भवतः
॥ गत्वागत्वाभिप्लवः क्रियते सामर्थ्यात् ॥ उत्तरागव ॥ अभिप्लवे वृत्त
कहे केवलवा ॥ शतातिरात्रे दशरात्रोतिरात्रसंस्थ आवर्त्तते ॥ तत

मास्थितस्याग्नेयस्सूक्तांते प्रतिप्रस्थाताः शाखा छेदनान्युपगृह्णा
– ॥ स्रुक्संमार्जनादि यथस्थायाः प्रस्तुपाकुररणांतं ॥ यथासंभवं समामि
त्वा ध्यायोपगमः त्रपामुपस्पर्शनं ॥ परिस्तरणादौ विशेषाः
परिस्तरणमस्य ॥ पत्नी च सन्नह्य वपरिधयः संत्येव ॥ शेषमास्य
यवैषवित्रक रणा याज्या सादनांतं ॥ सोमोपावहरणं ॥ मैत्राव
रुणाय प्रातरनुवाकोपाकरणं ॥ सवनीयानि वपि प्रयाणिनः ॥
व संत्येव ॥ त्राभिषवकाले पत्नी प्रतिगरेभिषवकाले चाभिषवे ॥ ह
नेडपांशो प्रतिप्रस्थातानाग्रहणमन्यं यत्र यामं ॥ कुत्ते त्रयामे द्रोणा
कलशे प्रपीडः पावित्रस्थापनं ॥ होतृचमसः सशेषः क्रियते
॥ ततः पूर्वस्याः तिरोह्न्यादिः ॥ पत्नीसंयाजांतं ॥ परिस्त्रभि
ततः प्यांतिसमाभिः ॥ ऐन्द्रवायवादविप्रह्णो मांतं ॥ सवनसंततिहो
मः ॥ एवमहरहःशो नाग्निष्टोमे दशरात्रे ग्निष्टोमसंस्थत्रावर्त्त
ते ॥ एवं षष्ठाकं ॥ संवत्सरप्रभृतीनि गवामयनप्रकृतीनि ॥
॥ तत्राविद्यानामयनो विशेषः ॥ न्त्वृत्यं चद्रशस्तोमास्त्राभिप्लु
वाः ॥ एतोमध्येनासाना ॥ त्राभिजित्स्थाने बृहस्पतिसवः ॥ वि
श्वजित्स्थाने इंद्रः स्तोमः ॥ ततः उत्तरेयत्र यामि प्लवाः ॥ तेषां ॥ यो

श्रौतपद्धति द्वावुत्तरी॥ उभयोस्थाने त्रिवृत्तोग्निष्टोमा दश॥ उक्थ्यवलभिदौ चैका
हौ॥ षष्ठस्यां मासस्य स्यादौ ये त्राया भिप्लवाः॥ तन्मध्यस्थाने पृष्ठ्यः॥
छंदोमदशाहो दशरात्रस्थाने॥ आदित्यानामयनवृत्त॥ आंगिर
सामयनं॥ त्र्यहवृत्तस्तोमका भिप्लवाः॥ पूर्वपक्षे पृष्ठ्यास्योमासाः॥
उत्तरपक्षे पृष्ठ्यान्ताः॥ षष्ठमासादौ योभिप्लवमध्ये पृष्ठ्य उत्तमः
संभवति॥ प्रतिलोमे गोआयुषी॥ छंदोमदशा स्यादिति वातवतो
रयने प्रथमोमासस्त्र्यवृत्तस्तोमवान् द्वितीयः पंचदश॥ तृतीयः स
प्तदश॥ चतुर्थ एकविंश॥ पंचमस्त्रिणवः॥ षष्ठस्त्रयस्त्रिंशः
विषुवत्स्थाने वृत्त॥ उत्तरपक्षे प्रातिलोम्येन स्तोमाः॥ कुंडपा
यिनामयनस्य नैम्यामिष्टकापुष्परूपा संभरणाच॥ तद्दहरे वदी
क्षा॥ माघशुक्लैकादश्यां काले इष्टकापशुर्वा संभरणो॥ चतुर्थीपक्षे फा
ल्गुनशुक्लचतुर्दश्यां॥ तत्राप्यशक्तिपक्षे तेनसंवत्सरे पशु
र्वा संभरणो॥ दीक्षामास॥ द्वादशोपसदः॥ पौर्णमासीपक्षे वैशा
खकृष्णद्वादश्यां प्रायणीयं चतुर्थीपक्षे वैशाख शुक्ल प्रतिपा
दि प्रायणीयश्चेत्॥ सोमाविरोधेन प्रक्रमः॥ अपि दीक्षायां वि
शेषः॥ होता गृहपति प्रभृतीवदीदायिचा मैत्रावरुणादीक्षयति

श्राग्निष्टतस्याग्नेयस्तन्त्रांते प्रतिप्रस्थाताः शाखां छेदनाद्युपगृह्णा
–॥ स्रुक्क्रामणादिपयस्यायाः प्रस्तुषाकुरणांतं ॥ यथासंभवंसामि
त्वाघ्यायोपगमः स्रपामुपस्पृशति ॥ परिस्तरणादौ विशेषाः
परिस्तरणामस्य ॥ पत्नी च सन्नह्य व परिधयः संत्येव ॥ शेषमास्त
यवेणविश्रक स्तरणाज्याद्यासादनांतं ॥ सोमोपावहरणं ॥ मैत्राव
रुणाय प्रातरनुवाकोपाकरणं ॥ सवनीयानि वपि प्रवर्गान्ता ॥
व संत्येव ॥ श्राभिषवकाले सतीप्रतिगरेभिषवकालेचाभिषवे ॥ इ
नेडपांशो प्रतिप्रस्थाता ग्रहणं त्यय तत्र यामं ॥ भूते त्वर्यामे कृष्णा
कलशे प्रपीड्य पावित्र स्थापनं ॥ होतृचमसः सशेषः क्रियते
॥ ततः पूर्ववत्स्याद्धः त्रिरो ग्रहादिः ॥ पत्नीसंयाजान्तं ॥ परिस्रभि
ततः यां त्रिसमाभिः ॥ ऐन्द्रवायवादिविग्रहो मान्तं ॥ सवनसंतति हो
मः ॥ एवमहरहः शान्तागिनष्टोमे दशरात्रे ग्निष्टोमसंस्थावर्त्त
ते ॥ एवं शान्तोक्तं ॥ संवत्सरप्रमृत्तीति गवामयनप्रकृतीनि ।
॥ तत्रादित्यानामयनो विशेषः ॥ त्र्यहत्यं चदशस्तोमान्ग्रामिष्टु
वाः ॥ पृष्ठ्योमध्ये नासानां ॥ अभिजित्स्थाने बृहस्पतिसवः ॥ वि
श्वजित्स्थाने इंद्रः स्तोमः ॥ ततः उत्तरे ये त्रयाभिप्लवाः ॥ तेषां ॥ यो

49

श्रौतपद्धति मीयान्ते सोमोपनहनं ॥ घर्मः अग्निहोत्रमः ॥ दर्शपौर्णमासौ तत्रेष्टा मा-
सं ॥ अन्वाधानोत्तरकालं सद्यः शाखाच्छेदनादि दध्यातंचनान्ते
पाकरणं ॥ तत्तो वा चतुर्थ्यादि प्रेषादि मासं दर्शपौर्णमासौ ॥ वैश्वदेवे-
नमासं ॥ वरुणप्रघासैर्मासं ॥ पूर्वेद्युः ॥ करंभपात्राणि साक-
रनीकवत्यादि त्र्यंबकांतं मासं पित्र्या यागादौ दिरात्रयोः सर्वेषां ॥ त्रै- स्वे:
यंबका वामा सुदक्षखे गर्तहतनमध्यन्ते दर्विहोमः ॥ इडांतापि ऊपित्यय-
ज्ञः ॥ अन्ते त्र्यंबकपरिगमनादि ॥ शुनाशीरीयेणामासं ॥ सर्वत्र प्रा-
जहितो गार्हपत्यः ॥ प्राकृतवृतताका शाखाच्छेदनाग्रहः ॥ संधानं
पूः ॥ विषुवान् ॥ हतिवाननवतोरयतप्पूर्वपक्षेणा क्षरामासान् ॥ ततोन्न
मि मेत्रयोस्वः ॥ दशरात्रः महाव्रतं ॥ उदयनीयः सर्पसत्रे गवामयन
वद्विधिः ॥ पश्चिमे दीक्षाः संवत्सरत्नप्योपसदः ॥ गवामयनमेव
वा ॥ अग्निष्टोमेनवा सर्वजिदादितामेकेकेनकर्तृकक ऊकोर्वाः ॥
सर्वजिदादयः एकाहाः ॥ तात्राक्लोधर्म्मा गवामयने अग्निष्टोम
स्व पूर्व ॥ महानपश्चितं त्रिसंवत्सरोपसत्के तुल्यमत्यन्त ॥ तुल्ल-
कता पश्चितेव नम्मासशादीक्षादीनां गवामयनमासानां ॥ प्रथम
षष्ठसप्तमद्वादशास्तुत्याश्च ॥ अग्निसत्रं यथोक्त ॥ त्रयंवत्सरदीक्षाः

॥ तत्र उद्गातारं ॥ तत्पत्न्यः ॥ प्रतिप्रस्थाता होतारं प्रस्तोतारं स उन्नेता ब्रह्माणं
च ॥ तत्पत्न्य ब्रह्माचार्यां होतामन्यत्र रत्नेः ॥ प्रतिप्रस्थातारं च ॥ १
वं सर्वत्र होतृध्वर्यवहोत्रे युगपद्यापयन्ति ॥ तत्राध्वर्यवं करो
ति ॥ विरोधाद्न्यो होता ॥ एवं सर्वे यायत्राध्वर्यव होत्रमैत्रावरुणा
नां सान्निपातः ॥ यथ्यापशौ प्रयादिषु तत्र विरोधात् दृष्टावा को हो-
त्रं करोति ॥ एवं सर्वेषु रितुयाज्यावरुणानि होतृ सक्ते संस्थावा
कस्य क्रियन्ते ॥ तत्र उद्गाता होतृ प्रतिप्रस्थाता त्रैकरोति ॥ मैत्राव
रुणायोरविरोधः ॥ ब्राह्मणाच्छंसिवरुणा प्रस्तोतृः ॥ पोतृवरुणा
विरोधाद्दृष्टावाक् स्थव ॥ नेष्टृवरुणाच ॥ आग्नीध्रवरुणा प्रतिप्रस्था
तृ ॥ रेवमत्याम् अपि चमसाः ॥ तृताकरोत्यन्तरुकावा ॥ यावका- दाः
स्त्वं पृथुकपिंडपितृयज्ञाः ॥ पत्नीसंयाजान्तम हः ॥ प्रतिपत्तयः
॥ सोमोपनहनं ॥ अग्निहोत्र होमः ॥ ते त्रेताउभावपि ॥ होमे प्रा
स्यां हितोमा हि पत्न्यः ॥ तत्र मासे होमः ॥ चतुर्गृहीतं गृहीत्वा पात्रा
न्तरे उत्सार्य पुनः प्रातः होमे गृहीतेन समासिच्याहुति
॥ प्रातरग्निहोत्र धर्मा ॥ एवं मासमग्निहोत्र होमः ॥ सर्वेषां संव
रयहलाम उदकम न्तराम उपस्थानं च ॥ तच्च न ॥ प्रावरणीयो ग्नीषो-

50

श्रौतपद्धति

कः शाखाच्छेदनादिपत्नीसंयाजनान्तं ॥ श्वः षण्मासमेवमन्वहं श्र
मयाप्राप्तं नं पूर्वकं द्वितीये यजनीये ज्यायुः एव ॥ मासत्रपरिसमाप्ते
हृष दन्त्यप्ययेणो नष्ट्रीयश्वरु ॥ नूनैः श्रास्त्रवरोऽत्रन्तयेकामायव
रोडाशाः ॥ न दंतेऽत्र श्वावरुषौ धेनुकेदद्युः ॥ प्रसर्पकेभ्यः ॥ कार
ष्ववउदयनीयः ॥ प्राग्वादवृभ्यष्यादग्नयेकामायेष्टिः ॥ यमुर
नीयादवृभ्यष्यं ॥ उदयनीयानेयन्नोपकरणादानं ॥ उदवसानी
यान्तेवाग्नयेकामायत्नत्राएत्वसमतीयसाम्यच्छानातिरात्रि
आतिरात्रैः सहस्रस्रगवामिति ॥ रात्रेरौकं ॥ न देव च देयं ॥
प्रसर्पकेभ्यः ॥ गृहपतिमरणो द्वितीये ॥ आयुषातिरात्रेण ॥ स
र्वज्यान्त्यां विश्वजितातिरात्रेणासाम्पुच्छानेषु सर्वेषां वा ल्पाति
ष्टोमः ॥ नावभृथ्यंसरस्वत्यापरिपार्श्वेषूदके बुक्कियन्ते ॥ अत्रा
सन्नउनन्न एवोद्दृत्या द्वितीये विशेषः ॥ हन्तिवानवृत्तोरयतर
स्याहन्तीत्त्रवन्त ॥ पंचदशस्तोमेषु वह्निरेषु व्यत्यासेन भवतः
॥ दर्शपूर्णमासयोः स्थानेपत्नयोर्विधानं गोआयुषीपर्वसु ॥ व्यव
स्थिते एवतत्त्वत्यन्तेपंचदशोऽत्र कृते यजनीयकालत्रागच्छाति
गोआयुषीसमापपंचदशस्य समाप्तिः ॥ अत्र कपडक्षेत्र वदति

शेषमः पंचदशस्य स्थाने ॥ कृष्णपक्षे वा पंचदश्यां उक्थ्याः ॥ शेषं समा
नं ॥ न्यत्तीयविशेषः ॥ याज्ञनीययोरभिजिद्विश्वजितोः दर्शपौ
र्णमासस्य स्थाने ऽष्टकद्वकाः ॥ अष्टकद्वकेषु समाम्नेषु चेयाज्ञनीय
कालस्यागच्छेत् ॥ अभिजिद्विश्वजित्तर्वा साम्यमाप्नुः ॥ शेषं स
मानि ॥ अत्रापि समानमन्यत् ॥ प्रयमेन ॥ दार्षद्वतं कालविगा
वार्यीयोरन्यतरस्य गवां संवत्सरं स्थानं ॥ अपरसंवत्सरं दके
नैतं धवदेशे गिरीये ॥ ततः कुरुक्षेत्रे परिगाहिस्थलेऽन्यायोर
यमन्वारंभणीयां ते ॥ दर्शपौर्णमासांतं वा ॥ अथवा आहिता
ग्निरप्युदसर्गितो ऽत्रमेवसंवत्सरं जुहुयात् ॥ नगोत्ररत्नगणादिः ॥ आग्नेयः
पुरोडाशः सम्या प्रासे हि यद्वत्यात्तीरे क्रियते ॥ आगच्छतो च कर्तव्यो
न्यत्वा धानादिग्रामनगरात् प्रयाणतः ॥ अवभृथमभ्यवैति ॥ यमुनात
लेना वहरणादेशे प्रतिएककपालेन पुरोडाशेन ॥ सामगानं यजमा
नस्यैव ॥ अथ पवृत्तस्य नमात्रेन इष्टिः क्रियते ॥ उदेत्य स्यैवेष्टिः ॥ प
श्चादग्नेयो ग्निष्टोमो कर्तव्यः ॥ तुरायणं चैवम् शुक्लपक्षम्यां वैशाख
स्य वा ॥ प्रातरा कृत्यं नेष्ट स्माजिनादी नांदीमुखं पारणांतं ससीमासं
जंत ॥ त्रिहविष्काया इष्टेर्निर्वापावारंभणीयापूर्वकः ॥ तत्र प्रथमं

श्रौतपद्धति

आग्नेयोऽष्टाकपालः ॥ ऐन्द्र एकादशकपालः ॥ केषांचिद्द्वादशकपालः ॥
वैश्वदेवश्चरुरिति ॥ नात्र चतुर्धाकरणं हविश्शेषभक्षः ॥ संवत्सरं
यजते ॥ तदन्तेनैव स्तोमेष्टिः ॥ तत्र स्वयंसामगानं ॥ आप्लवनमात्रेवा
॥ जदेत्याग्नेयीष्टिः ॥ पशुर्वाग्नेयः ॥ अग्निष्टोमोवा ॥ कस्यचित्
द्वादशाहविकल्पापत्त्यास्तत्र ॥ उत्सर्गिणामयनं पंचोत्थाः ॥ त्रयो
भिस्त्रेवा ॥ त्वदुर्देवा एकस्मिन्नहनि स्तोमस्योत्सर्गः ॥ पशोर्वाथ
सवनविधिक्रिया ॥ तत्रवपान्ते पशुपुरोडाशादि सर्वं समाप्यते
॥ आनारम्भोवा सवनीयस्य ॥ तत्र प्रातःसवने सर्वसवनीयानां
सांगोपेतानां तानां तन्त्रं ॥ नापश्चिन्नविकल्पायव्योपदेशांनि
गदव्याख्यातत्वान्नतोच्यंते ॥ इति वेदपद्धत्यासमाप्तं ॥ छ ॥:
ॐ नमो गणेशाय ॥ अथ कर्मणि विनष्टे प्रायश्चित्तमाम्नातं ॥
तच्च ब्राह्मणेन कर्तव्यमिति ॥ नचैतन्नोपपद्यते ॥ यत्र प्रकरणे
ब्रह्मणोभावः ॥ नचैव प्रायश्चित्तार्थमुत्पाद्यते ॥ उत्तसर्वत्रेति
॥ किंतावत्प्राप्तं ॥ अमतादिषु प्रायश्चित्तं ब्रह्मणा होतव्यमित्युत्पा
द्यते इत्येवं प्राप्त उच्यते ॥ विनष्टे कर्मणि प्रायश्चित्तं तदंगमिति
॥ इति सिद्धं ॥ नचांगार्थे ब्रह्मणा उत्पत्तिर्व्याख्याता यत्रैव ब्रह्मा

विद्यते॥ नत्र यत्प्रायश्चित्तं तद्धुत्वा जुहोति॥ किंतु प्रायश्चित्तहोत्यन्त्रैर्विन
ष्टे कर्मणि ब्रह्मवरणास्याप्रवृत्तेरन्याय्यः॥ प्रकरणाभावादपक
र्षमात्रं तु प्रायश्चित्तानां पूर्वं॥ श्लोकश्चात्र भवति॥ यत्रावत्तावयद्धा
रास्तत्या घृते किल ब्रह्मसूत्रकर्मेणोक्तः नत्र प्रयोजनं॥ यत्रा
देशे महाव्याहृतिहोमस्तत्र॥ संबंधिविनाशे होतृविकेऽपूरणाहृति
वदाज्यसंस्कृत्याज्यं च मनु गृहीतं गृहीत्वा प्रचरणाया गार्हपत्ये
भूः स्वाहेति सामिन्त्रकं होमः॥ सर्वप्रायश्चित्तं च समनुगृहीतेदं
क्षिणाग्नावा पूर्ववेभुवः इत्युक्तमन्यत्र॥ अथ योऽग्नावन्वाह
वनीये स्वरिति॥ अनुपर्वतिना पद दक्षिणाचारे गार्हपत्याचान्ते
नमुक्ता शिरवेन मानयन्मन्ते॥ नत्रस्मा तेमाविज्ञातमिष्टकाव्या
ते॥ नत्राहवनीये प्रतिमहाव्याहृति चतुर्गृहीतानि हुत्वा भू
र्भुवः स्वरिति चतुर्थं सर्वप्रायश्चित्तं च॥ होतृकर्माग्नेर्वैदिकेऽत्रा
धार्यं वमेव प्रायश्चित्तमग्निहोत्रेचेत्तु डुहामो पविशेत्तु॥ य
जुषो वा प्यन्तु रघाना ब्राह्मणाय दद्यात्॥ अतरन्तामगमी॥ दंडेवानु न
पिष्टो वा प्य होहतमदान्तं चाम्नेडुहानायामन्त्यान्त्र प्रायश्चि
त्तमत्र प्रार्थं डुहमानाचेद्वाश्यतत्रगात्यालुपथ्यासायतत॥ त

श्रौतपद्धतिः

त्यायसाय होतव्यं लोहितदोहे दक्षिणाग्नेः परिश्रयणं व्यक्ता
मन्तेत्निप्रैषः उष्णे भस्मनि दोहनेनैव होमः उदकोपस्पर्श
नं पूर्ववत्तगोदानं होमांगविसृष्टे दूमिति पयोगृहीतायां
गाविक्रयणमाक्रमेणादिदोषपरिज्ञानेगावित्सतो दोषः तथा
वत्सेोपसर्गे उद्वाहनातप्रभृतिप्रासिद्धदोषेत्तैव होम्यस्य यथा
कालोपपानेन हवुतायेनत्पात्रेणवृ होमः स्त्रामंत्रणोत्ता
त्रिदेशोवा तेनान्येन होमः पूर्वकृत्यान्तरकालस्कन्दे
षु प्राग्निपायसद्रुहितेनोत्तराः हुतिः स्कन्नेस्कन्नप्रायाश्चि
त्तेनाभिमर्शनं शेषेणहोमः भद्रनेवापावनेवाभिमर्शनं स्त्रा
पतितयताभिन्नेभस्मापकपालकरणं होविर्यज्ञियस्कन्नेऽवप
नत्प्रदत्ताभिमर्शनं देवादिवमगान्नितिसोमेहाविर्यज्ञियस्यैव उ
दकोपसेकोवा उन्नीतसर्वस्कंदनस्त्रुग्भेदयोः पूर्ववदभिमर्शना
दित्रैवासीनस्यान्यउन्नीयान्योस्मैसमर्पयति तद्वनोत्तवषः पू नेत्रे
र्वीकृत्तोहुताया स्त्राहवनीयानुगमनेस्त्राघार्यर्व हुत्वा पुनरुद्धृत्योत्त
राहुत्यादि कार्ष्ठेहिरण्यवानिधाय तद्वता ध्वर्यवं चिकृह्वताहवनीया
नुगामगार्हपत्येसमारोप्य उत्तरतोग्निस्थानानुलेपनं मंथनं

अग्निस्थापनं ॥ आहवनीयो प्रणयनं ॥ पूर्वो हुत एव दक्षिणाग्नि
नीयते ॥ नैनं वृक्षगणेन प्रज्वाल्य प्राग्निहोत्र होमः ॥ पुनरुद्धरणं
वा ॥ अथ वायमूकर शङ्कुः पूर्वाग्नि सान्नायाभिसंबध्यते ॥ नन्वकस्मा
त्रिरहहुताज्ञानामनोपिञ्जनः पुनरुद्धरणं ॥ पूर्ववुद्धृतो नीत्वासह
उद्धत्यसाय प्रातर्होमीवा ॥ उद्धरणकालं गार्हपत्यानुगमने ॥ भ
स्मनारण्यासिस्वं स्वश्रयमध्यन्तमाहवनीय जागरणं ॥ नन्व
वाहवनीयोद्धरणं ॥ शेषोगार्हपत्यः ॥ दक्षिणाग्निः प्रणी
यते ॥ सर्वदाहवनीमाहन्य ॥ गार्हपत्यस्थानेनिधायत्राहव
नीयोद्धरणं ॥ त्यवावर्त्यावाह्वालन्नमानीय ॥ पूर्ववत्यक्ता ॥ उ
नरुद्धरणं ॥ अथवा आहवनीयमुपशमय्य ॥ निर्मथ्योद्धरणं
॥ वासम्माराणपाविश्य वृद्धितिपयोद्धरणं ॥ अथ वै केन्यं गार्हपत्यं
मेष्यलीनि प्रान्ति वलन स्त्र व्याख्यायमपरः पक्षः ॥ पूर्वोपशमि
त एव निर्मथ्य होमः ॥ स एव सर्वपदेषु दक्षिणाग्निः ॥ त्रिरह
त्य दक्षिणाग्न्युनुगमने नाहर वा ॥ आहवनीय जागरणं
भ्युद्धरणोभ्युद्धृतो गार्हपत्य एव प्रज्वाल्य निधायोभयत्र होमो
वा ॥ तत्र कोटिकसंख्यायां सामिधहोमः येन हविर्द्रव्यमग्नि

आत्सुर

57

५२

श्रौतपद्धति

यत्राप नति॥ अभिनिधाने ग्नये भिमते पुरोडाशो॥ अग्न्यन्त्वा-
धानादिब्राह्मणात्तर्पणान्तः॥ तदंगत्वात्ताद्विहिते॥ उपस्थाने
वा॥ गृहीतानुगमने तदेवप्रायश्चित्तं॥ अन्वाग्निरित्याहव
॥ अनुद्धृताभ्यस्तमये॥ कुशवद्वाहिरण्ये पञ्चाधारणं॥ इध्मो
नाभ्यरणं॥ तहाह्वनीये वैश्वव्याहुति॥ इति घोषणा॥ च
तुर्गृहीतेनेति॥ अग्नये कस्त्यं वत्पुरोडाशो वाब्राह्मणान्तः
॥ तदंगत्वात्तद्विहितस्यवाग्निहोत्रहोमः॥ अनुद्धृतेभ्युद
ये रजतधारणं परन्तो वैश्वदेव्याहुति॥ सूर्ययेवज्योति
ष्मते पुरोडाश इति विशेषः॥ अनुद्धृताभ्युदित प्राय
श्चित्ते चात्र उभयत्रा वैश्वदेव्याहुति पुरोडाशश्चा चतुर्गृ
हीतेन॥ आग्निहोत्राग्नभ्युत्ता दिवाप्रियस्यान्यनुगमने गृ
हीतानुगमनस्य निमित्तत्वात्॥ पौर्णमासवत्॥ स
न्तवर्गयोर्विरोधाद्वैश्वानरमारुतवत्॥ नवापरार्य
त्वात्॥ आपित्यभिजनवत्॥ सा धारणं वा धानव
न निमित्त॥ स्वार्थ्यप्रयुक्ते पौर्णमासवदेवाविरोधः
साधारणाय वैश्वानरमारुतवदेव॥ गार्हपत्याल्विनीया

योरनुगमने ॥ आयोभ्यस्तमनमभ्युदयोवा ॥ तत्रपुनराधेयं
॥ तत्कालिकविहरणकाले ॥ मथ्यमानाज्जनेनैत्तिकादग्नि
माहृत्य होमः ॥ अन्यागारं ब्राह्मणहस्तं वास्याप्य ॥ तत्रहु
त्वार्थत्वात् पूर्वसमिद्भावः ॥ उत्तरास्वहस्तार्थत्वाद्धीयते ॥
समिद्दसिसमिध्रोमेब्राह्मणहस्तेदीदिहि समेद्धात्तिब्राह्मणा
हस्तेदीधासमित्तिमन्त्रः ॥ वृसन्त्यर्थमागमनस्यब्राह्मणास्या
नयनोदः ॥ अजकर्णोवाभोजनन्नुयाजस्य ॥ अजकर्णे
दीदिहीतिमन्त्रः ॥ कुवास्तवदीदिहीत्यग्ने ॥ अप्सुवा ॥ अवीम
समंतेतान्मूत्या अपोदीदिहीत्तिमन्त्रः शनिविशेषमावम आंणा ॥
अहुत्ताभ्युदित्त उन्नीयातमनादासने ॥ पूर्वामाहुतिं हुत्वानुमंत्रणं
॥ वरदानेच ॥ सर्वहविर्नाशेदीक्षेवा ॥ आध्वर्यवंहोत्वासांगाव
त्ति — हिहारे ॥ आज्येनवादेवत्तेन्याप्रतिसंख्याया ॥ पुनः कृत्याव
॥ भेदेनापिसांतिपालिकानामावृत्तिः ॥ अंतराग्रामवेनादृरः ॥
क्षेडकवरा हयूदघारा प्राचीभस्मतोवा ॥ गर्दभग्रामनेग्ने ये प
ष्यिहते पुरोडाशः ॥ नित्येवृत्तिपत्तौच ॥ नद्यदि पौर्णमासेनक्र
तं ॥ प्रागमावास्योद्धरणा पञ्चैवसंपद्येत ॥ नैमित्तिकं होमेतत्र

54

श्रौतपद्धति

त्रयो

कार्यं ॥ उद्धरणकालप्रभृति तंत्रेण प्रयोगः ॥ दर्शमपि न कृतं ॥ न
नोत्ति पत्निः ॥ तथा दर्शमकृतं प्राक्पौर्णमासकाला यत्र संपत्तिस्त
त्रकार्यं पिंडपितृयज्ञवर्ज्यं ॥ पौर्णमासकालेनाति पत्तिस्तत्रप्रभृ
ति तंत्रेण ॥ स्तीह शास्त्रस्य चेष्टौ वाष्टिः ॥ तत्राग्निन्वाधानं ॥ बाव
स्पति प्रैषः ॥ पात्रासादनं ॥ पाक्शुक मन्तुपहूतमस्त्येव ॥ श्रिाष्ट
मासा युक्त इति ॥ सरोस्यापप्रवत्न ॥ स्वजनमस्योन्वारंभणी
या पूर्वंक्रियजनीये हनि ॥ ब्रात्ये हनि मे थुन मांसभोजनं चैव
॥ अग्नये व्रतपतये त्राकपालः ॥ कर्ममध्ये व्रात्यं शुक्रणो
चेदग्नये व्रतभृत्ते या मामिनिनासं सर्गेना दरः ॥ अनुकोश्य
ये संसर्गाया त्राकपालः ॥ आहुतिर्वा ॥ तथा परस्परसंसार्ग्गे
ग्नये विविचय एवमेव ॥ यद्व्याप्त्सौर गैग्नये संवर्गाये ॥ वेफ
नैत्तचेदग्नये पञ्चमते ॥ सर्वास्विनाद्यारानुकोश आहुति रिति
वा ॥ अग्न्युव्या पतन संसर्गे ग्नये मृचये ॥ भार्यागो [illegible] या
मज्ञनानन्वारंभणी या पूर्वं क्रोमभृत्त स्त्रयो दशाकपालो
यजनीये हनि ॥ गेहदाहे ग्नाय क्षामवत्त एवमेव ॥ भ्रांत्या चेत्
दश्या उपवसित श्चेत् ॥ अमावास्या त्वा विभक्ति एवमेव ॥

सान्नाय्य ॥ अपराह्णे पिंडपितृयज्ञादिने त्रैव ॥ तुष्यैव शाखया पाकर
णं ॥ हविर्ग्रहणोत्तरकाले विजाते चेत् ॥ दोहस्यापकर्षः ॥ द
धिपयसोः ग्रहणोष्याम्मीति प्रणयनं ॥ तंडुलांस्त्रेधा विभज्या
नुदिशेत् ॥ मध्यमाने पयेदन्नरिति ॥ स्थविष्ठं निरुप्य पुरो
डाशमिति दधनि चरुः ॥ मारोचस्थाने विष्णोः शिपिविष्टस्येति ॥
पयसि चरुः ॥ दधिपयः ॥ उपसर्जन्याधिश्रयणं ॥ सं
दुग्धो वृधामीरिति ॥ दध्नो ग्रहणं ॥ उक्तं पयसः ॥ पिष्टे धु
वेन ॥ पिष्टाला मेव त्रैधाविभागः पूर्ववत् ॥ कपालस्थापने च
तु रोडाशाग्निदानि दधीडुस्य प्रदानं ॥ पयो विष्णोः शिपि
विष्टस्य ॥ [illegible] वरणं ॥ प्रणीता प्रणयनं
॥ परिस्तरणं ॥ पात्रासादनं ॥ अग्निहोत्रहवणी वेद्ये ॥ प
वित्रच्छेदनानि ॥ पवित्रे ॥ दोहनं [illegible] ॥ पवित्रकर
णं ॥ प्रोक्षणी संस्कारः ॥ पात्रप्रोक्षणं ॥ उपसर्जन्यादि दोहः
परिहालनान्तः ॥ उद्वास्य दधिपयसोः ग्रहणं [illegible] मीति प्र
णयनं ॥ चतुर्यष्याज्यं ग्रहणं घृतं यदा [illegible] रभ्य सा
यं दोह प्रभृत्य येन देवकुमप्राग्रुपसहारएव ॥ असान्नाय्य

55

श्रौतपद्धति

वत्सयमेवन्यायः पश्चादस्यु हस्त एव ॥ आंत्यैव ॥ प्रति पक्षापवा
मस्येत्तु ॥ पिंडपितृयज्ञवर्ज्जं ॥ नदहरेव यागः ॥ भुनरग्नये पथि
कृदेष्टाकपालः ॥ इंद्राय वृत्रघ्न एकादशकपालः ॥ अग्नये वैश्वा
नराय द्वादशकपालः ॥ त्रीभुकं धनुर्दक्षिणा दंडो वा ग्राह्योत्स्वे
छया ॥ ग्राविष्टिर्भवति ॥ पशुकामस्याप्यन्वारम्भणीयाद्दर्वि
कायज्ञीयं हवि ॥ उद्धास्यमानकपालनाशे ग्राम्यिनो द्विक
पाल ॥ स्वस्त्री घासनांते ॥ आहवनीये स्यन्वाधानं ॥ वानस्पति
प्रैषः ॥ पात्रासादनं ॥ स्फ्यवर्ज्जं ॥ दर्भाग्रयः ॥ अर्ध्वमनुपवे
श्यः ॥ उपसर्जनी पात्रं ॥ उद्धरणपात्री ॥ हविर्द्रव्यं चेति ॥ अपूर्व
दाताघासादनांत ॥ तैरेवुपवित्रैः प्रोक्षणी संस्कृत्याशेषाणा
मिः पात्रप्रोक्षणांतं ॥ कृष्णाजिनादानादि कुकुटाहननवर्ज
कंडनं करणांतं ॥ कपालोपधानं ॥ मध्यमधर्मः प्रथमं ॥ प
श्चाद्द्वितीयं ॥ उपसर्जन्याधिश्रयणं ॥ कृष्णाजिनादानादि
पेषणं ॥ प्रोक्षणं ॥ इन्वनं ॥ सपवित्र पात्र्योदयः ॥ उपस
र्जन्यानयनाद्याघोदकदानांत ॥ भरोडाशाया चीर्णभार्गः
॥ भरोडाशाधिभरसीकरणाद्याभिमनस्यासादनांतं ॥ स्वा

लीपूर्वकमासादनं ॥ आलंभश्च ॥ आत्मालंभः ॥ उदकोपस्पर्श
ने ॥ होतृवदनुकरणं ॥ सामिधेनीप्रैषः ॥ पूर्वप्रकृतधर्मसामि
धेनीसंख्याको वक्तः ॥ आहवनीयोपवाजनं ॥ संमार्गः प्रैषा
॥ अग्निसंमार्गः ॥ तन्त्वबरणं ॥ जौहवमाज्यपात्रान्तरे उत्पा
पमंत्रवक्तु चोपादाय आघ्निनप्रचारः ॥ स्विष्टकृत्प्रभृतिभा
गपरिहरणान्ते ॥ संचराभ्यंकणां ॥ पवित्रप्रतिपत्तिवर्जं ॥
पुनरितरस्य हविःसादनं ॥ सर्वालंभः ॥ एवंघारहोमः ॥ नि
रूवः ॥ मंत्रेण स्रुचोपादानं ॥ उत्तराघारः ॥ ध्रुवासमंजनं
॥ स्रुगादापनादिपर्यन्तं ॥ आघ्निनपूर्ववं व्यूहनं ॥ आग्नि
भ्यासह पिष्टलेपाहुतिः ॥ तत्काशौचकर्मपाप्मन ॥ सां
नाय्यदोहने विदुः पंचम्याः वदनः ॥ उराडाशावा ॥ नच
दिसाव दोहो विहितः आग्नेः पूर्वजायते ॥ तत्कालएवाह
वनीये यत्पन्वाधानं ॥ ब्रह्मवरणं ॥ प्रणीताप्रणयनं ॥ प
रिस्तरणमाहवनीयस्य ॥ पात्रासादनं ॥ उराडाशपदे
दृषागणाः ॥ श्रृतं ॥ कपालशाम्या द्वषड्पलवर्जं ॥ सर्ववा
ते ॥ घृतादाहितेराण द्रव्यमन्तर्भूतकरः पूर्वापात्रकर्मापिवा
प्राचे न्यैत न्यभवति ॥ चरुपदे ॥ पात्र्युपवेषश्च ॥ चरोश्च

चरु

पकल्पनं ॥ इध्माबर्हिषोश्च ॥ पुरोडाशपत्नेपि ॥ शूर्पादानादिग्र
हणविशेषः ॥ सचक्तुभोगशरावपात्रेणाग्रहणं ॥ पवित्रक
रणादिप्रोक्षणांतं ॥ कृष्णाजिनादिकंडनं ॥ अकुट्टहननवर्ज्जं
करणांतं ॥ पेषणोपधानेयावर्तिके ॥ आज्यनिर्वापोवेदवेद्यः
॥ उपसर्ज्जन्यधिश्रयणं ॥ सपवित्रपात्र्यांसंवापः ॥ पत्नेचा
वौ ॥ उपसर्ज्जन्यानयनाद्यात्मालंभनान्तेविशेषः ॥ पत्नेसं
वयनमाश्यादकदानं ॥ प्रोक्षणीप्रयस्तचौसंमृष्टीतिनस्फो
द्यग्रहणं ॥ वर्हिषोवकुवचनेनवप्रोक्षणं ॥ सशेषोम्रू
ष्णावसेकः ॥ नोलमुकोद्वहनं ॥ अद्रव्यवनंजुहूपभृतोरासा
दनं ॥ होतृषदनकरणंयाश्चिनवकाणपरिहरणांतं ॥ अ
पाकरणादिपूर्ववत्रदध्नउत्पत्तिः ॥ ध्रौवाचस्पतिप्रेषः
॥ अपाकरणस्यापरिस्तरणं ॥ पात्र्यासादनं ॥ दशगणोरस्फा
गि होत्रहवण्यासन्नमेव ॥ शेषमासाद्यते ॥ अप्रवर्तयनः ॥ पात्रीवा ॥ पू
र्वमनासन्नश्चेत् ॥ उपवेषः ॥ उपसर्ज्जनीपात्रं ॥ दोहनचरुस्थ्यां ॥ ध्रुवा
॥ उद्धरणपात्री ॥ अन्नावदानं ॥ हविर्द्रव्यं ॥ प्राशित्रहरणं ॥ दक्षिणा
द्रव्यं ॥ अंतर्द्धानकटः ॥ हरणीपात्रं ॥ कर्मापवर्गाचेति ॥ पात्राणीरप्रो।

देवताभिः कृत्वा ग्रहणं ॥ पात्रप्रोक्षणरागग्न्वाहार्यधिश्रयणान्तं ॥ सान्ना
य्यवत् ॥ कृत्स्नत्वात् ॥ वेदकरणान्यसंस्कारवर्जं ॥ प्रोक्षणाभिः प्रणीतानां
पवित्रकरणं ॥ साहद्रोहणाद्प्रोदकदानं ॥ स्रुवं सम्प्रहीतिनिर्देशः ॥ स्फ्यो
दस्ग्रहणं ॥ ध्रुवा प्रभृति संमार्गः ॥ आज्यग्रहणाद् उलूखलो द्वहनान्तं
सीनं धृतपात्रायासादनं ॥ मंत्रवद्ध्रुवायाः ॥ पुरोडाशविभक्तीकर
णाद्याज्यालंभनान्तं ॥ आज्यवर्जं नात्मालंभः कृतत्वात् ॥ पूर्ववद्यागा
होमौ ॥ निष्कवाघन्तराघारा ध्रुवासमंजनं ॥ उत्कर्षणगाद्योनादि ॥ वि
फलेपः ॥ सहपूर्वया ॥ करणात्प्रोक्षणं ॥ एवमनेन न्यायेन आग्रस्मिन्काले
आवयात नयोष्टिः ॥ तत्रालोव्यवक्तव्यं ॥ तीरावदानं ग्रहणादनं
तरं दध्यग्नाम्निरूपणायत्ते वेदीरपयागं कृत्वा तने यागः ॥ सान्ना
य्या लाभ चरु ॥ सानुरोहस्यानुवाप्रोडाशः ॥ अग्रस्तान्नाय्य वद
हविः संप्रयोगः ॥ उक्ष्ठ वीहि रक्षेव हत्यां सम्भस्मावितत्वः सामान्निपातिकव
दार्ध्यैः आग्रहपूर्व कर्मप्रास्नेः कर्त्तव्यं ॥ एकमेव चेत्रं ग्रन्थस्वाधानां नाव
र्त्तव्यं ॥ वहुप्रुन्तेत्रु धारकभावादन्यत्वाधाना देस्मावः ॥ एकमेति
पूर्वे यागः क्रियते ॥ इष्टं चेन्न उच्यते ॥ आज्येन प्रोक्षं ॥ हविरंतर
गो प्राक्सामस्यपक्षः अन्यत्वाकृत्वा हरणसा निपातिकैतु तेवेन
संस्थाप्यागत्य त्वा धानादित्राद्विहार एव ॥ देवता वदानयाज्यानुवाक्या

श्रौतपद्धति

य

दिविपर्यासे पुरस्कलेदानं॥ पुनर्यथानुपूर्व्यकरणं॥ अग्नयेहविष्य
ग्नीषोमीयसंबंधे देवताविपर्यासः॥ अपवादमग्रयया गेहते अग्नी
षोमीययागश्रौते॥ न चक्रमविपर्यासमात्रं॥ स्रुच्येकदेशेपुनर्ग्रह
णं॥ स्थालीतः ध्रुवायां वा॥ अनुद्वाचास्रुव्यां तु॥ न ध्रुवायामुप
स्तीर्णगृहीते॥ स्थालीदोषेन्यदुपादेयं॥ सान्निपातिकदुष्टेनेवार
धारादौकर्मनिवृत्तिः॥ निवृत्तमेवादोषावाहि॥ धारामात्रास्कन्नाम
भिमर्शनं॥ स्कन्नस्य यस्य चाभिन्नस्य धर्मभेदेन स्कन्नमयमंत्रेणाव
भिमर्शनं॥ बहुस्त्रिंशाद्धोमश्च॥ स्वाहा प्राणेभ्य इत्येवमाद्याः जु
होति॥ प्रथमाहुत्यां॥ उत्तमा च॥ प्रजापतिः संस्थयमानरा इति व
॥ यथाकालं॥ सावित्रा प्रथमे हन्येति च प्रत्यह॥ द्वादशाहादूर्ध्वं दा
दशोवाहुतिरावर्तते॥ हुत्वास्थानेन प्रचरणं॥ धर्मधुके मर
णे॥ अदोहवा॥ दोहनस्थानेन्यस्मादुदीच्याः शालायावाउर
स्तात् प्राच्याः शुष्ककाष्ठाहृदुदासितान बहुस्त्रिंशाद्धोमः॥ यजमान
वाचनं॥ सेव धर्मधुग्भवति॥ चतुस्त्रिंशाद्धोमाध्वर्योः॥ प्रत्येकं यज
मानानुवाचनं॥ नैषबलिग्रामके चिदध्वर्योः॥ एवमाज्यस्कंदने
प्येकं बहुस्त्रिंशाद्धोमे कर्त्तिते॥ अयाविध्यातितियमेन॥ एवदाज्य
स्कंदने च तुस्त्रिंशाद्धोमका घर्यवानिवृत्तिः॥ यत्कारणां मन्यस्था

नादेशेनाद्विधीयते॥ सामेज्योपपाते॥ एकैकाकालाहुतिं यथाकालं॥ अ
धर्यवंचतस्त्रोत्तरकालं॥ आग्नीध्रीयेस्रुत्यास्रुचकालाहुतिः॥ ध्रौवा
रोहारणाद्रूपस्याएवस्त्रवेत्ति होमः॥ शाईलुहत्तायांधर्मधुविस्रुतौहोमः
अत्याप्साजनेतीतिशेषः॥ स्वयमाग्निहोत्रहोम्यशक्तोउपासनंकरोति॥
सर्वराशक्तावासोत्ताधः॥ सायमाहुत्याहुत्तायांदुर्बलाश्चयजमानः
स्यात्तत्काल एव प्रातराहुतिर्देया॥ पौर्णमासीनेवामावास्यामेवपिं
डपितृयज्ञवर्ज्ञं॥ ग्रहणप्रभृत्तिप्रागधविरासादनात्स्मरणाद्वेत्तगार्ह
पत्ये हविर्यादहनं॥ आसादनानन्तरकालमाहवनीये॥ मरणानंकर्म
समाप्ति॥ यदार्थ्यआरब्धेवेत्समाप्यति॥ अग्निहोत्रहोम्यापिग्रहणा
दिप्रागासादनाद्गार्हपत्येदहनं॥ आसादनाद्याहवनीये॥ अन्नेगोम
यशावलवृतानां प्रत्यग्मुखवाद्विःप्रयणा॥ संतापजानुस्तीनादाया
नासिशरीरस्मारणायदाह्निरणागमनं॥ सामवकुलत्रदेशेहीदिवाया
घाउद्धत्यवित्तानसाधनं॥ अन्तराग्नीचिन्तिकरोति॥ केशादिनिकृ
न्तनं॥ विगुरीषकरणंवा॥ केशादिनिखननं॥ सर्पिषांतरंजनं
वा॥ प्राग्नीवह्नेस्माजिनंआस्तीर्यचित्यांआधानं॥ आरणायतनेषु
हिरण्यशकलप्राशनं॥ जुह्वासादनादियथास्थानं॥ अश्मम
यादानांत॥ स्वयमाग्निहोत्रहवराम्भितुवञ्चननावदाधीयंते॥ अनु

स्तरणाया ज्ञावेव पयास्तृणाग्रच्छादनं ॥ ने दंभावे पात्रिधोपयमणा ॥ अग्नि
भिरादीपनं ॥ शुक्रादीनामन्त्यनमस्याकृतिः ॥ स्त्रीपक्षे च्छवि परिरणा
मः ॥ स्फ्यादीनामुपधानं ॥ सभ्यावसथ्यावप्युत्तरतो निधीयते ।
॥ अत्र नपेतमागमनं ॥ उदकोपस्पर्शनेन स्मार्त्तश्राद्धकर्म लभ्यते
॥ वत्सरेऽहनि संचयनं तत्रोक्तादि ऋक्श्राद्धं ॥ पलाशवृन्तेनास्थीनि पारे
वर्त्मोपरि वर्त्मेऽङ्गुष्ठकानिष्ठिकाभ्यामादाय पलाशपुटे प्रासनं ॥ श
मीपत्राणामवकानां ॥ कर्दमस्य च ॥ स्नंजनं ॥ सर्वस्य शमीशाखं ॥
कर्षूखननं ॥ कुशानास्तीर्य हारिद्रस्य च तत्र ॥ वाणिपस्थानि वपनं ।
श्मश्रुणि च नखानां समानयमनेन वात्वा न सेति ॥ श्मशानं कर्तुमिच्छतः
कुम्भे कुशानास्तीर्य हारिद्रं त्वचास्थिसंचयनं ॥ तत्र शमीकुंभनिधानं
॥ प्रोषितस्याप्यन्त्यकरणं भवति ॥ प्राचीनावीतिना अग्न्याहवनीयोद्धर
णं ॥ प्रागग्रैर्दर्भैर्दक्षिणाग्रैः परिस्तरणं ॥ निधान्याहोहनं ॥ गा
र्हपत्ये दक्षिणतो निरूढ्यो भस्मन्यधिश्रयणं ॥ दक्षिणेनैवा
सन्नतु वासनं ॥ स्रुक्स्रुवस्य प्रवपनं संमार्जनेष्टवा ॥ सत्वहृत
रणं ॥ अधस्तात्सामिधं धारयानादक्षिणेनाहवनीयं प्रतिहरणं
॥ सामिधमाधाय दक्षिणामुखस्य पितृमीधेनिन्नु सर्वंसकृत्स्नं

होमा शरीरारण्या कृष्णकृष्णाजिने पुरुषविधिना स्थापनं ॥ कृत्स्नाभिः
प्रच्छादनं ॥ आज्येनाभिघारणं ॥ पूर्ववत्तदाहः ॥ संचयनं च ॥ अस्थि
नाशे पलाशवृंतानां षष्ठ्यधिकशतत्रयं ॥ कृष्णाकृष्णाजिने पुरुषविधिक
ल्पनादौ पञ्चधा त्रिपलाशवृंतानि क्रियंते संचयनाय ॥ अनिष्ट्वाग्रय
णेन वाश्नातु ॥ पतितस्याभोजनं ॥ द्रव्यस्याद्विधातावाप्रतिग्रहणं ॥ अग्र
यासु याजने विप्रात्प्रतिग्रहणं ॥ उभयतो दशान प्रतिग्रहणं ॥ अन्वारंभणीया
पूर्वकोपयजनीयं हविः कृष्णवासस्सोदक्षिणा प्रयुजेष्वानैरा वाष्टाकपा
लः ॥ यस्याग्निभिरन्यायजते ॥ य अश्रयाजयते ॥ तयोश्च ॥ पुरोडाश
दाहे प्रतिविधिना समाप्य पुनर्निर्वापः ॥ अग्न्यन्वाधानादि ॥ उपाहृ
तपलायते ॥ वायो मतेपसुरित्यनुदेशः ॥ नहृदास्य नहृदयस्य न स्यू
लभः ॥ नियोगप्रभृति प्राक्वपायागात्पशुं प्रयत्ने तेनैव यागः ॥ प्राक्चो
दनाद्ग्रहे ॥ अन्यस्यापश्रहणं भवति ॥ संज्ञपनप्रैषः ॥ प्रतिप्रैषो वः
॥ नहसौ वपाश्रपणं दानं ॥ प्रोक्षणं ॥ वपाभिघारणं ॥ प्रशासनं
॥ आलंभः ॥ याज्यानुवाक्या रहितो दक्षिणाग्नौ उपविश्य मंत्रेण हो
मः ॥ इति विशेषः ॥ दक्षिणाग्नेरपार परिधानं ॥ स्पर्शयानुस्प
र्शयोः ॥ संमार्गश्च नहसौ ॥ सोमश्चेन्माजलीये ॥ नहसौ मार्जनं

श्रौतपद्धति

ततः पुरोडाशादि ॥ पशोः सर्वविदाननाशे अध्वर्युर्वंकृत्वा ॥ न्यस्य
स्यालंभः अग्न्यन्वाधानादि ॥ एकप्रभृतीनां सर्वनाशे तत्स्थाने ध्रु-
वाया आप्यायनो घ्रवदानं ग्राह्य ॥ संजप्यमाने वासाने संस्कृत्याज्यं
सरुकृहीते तस्मिन्नेस्विका कृतिः ॥ यस्य पशुरिति ॥ इमं मे वरुण तच्च त्वा
त्वदेवि ॥ पश्यरवासस्य वरोसान्नाप्यस्यवानुमेत्ररा ॥ अहरहरोयूपावे
रोहणं चेत्तस्य संस्थिते इह नित्यात् देवान्यः पाटलः पशुरालभ्यते ॥
तत्रैवेचिदाकुः रारारुपकारकाणायंगानि कुर्यन्ते सवनीय पशोस्त
त्रैते विघातात् तस्यैवैकस्य शेषभावाच्च ॥ सर्वेषामङ्गे पशोमभ्
तोऽस्यपर्त्तद्यारेणायमपि पशुः शेषभूतः सर्वेषामङ्गो ॥ तस्यैवत्र
स्य हम पूर्वोपकारकाणायंगानि क्रियन्ते ॥ तथैवास्मिन्न्यशाविति
याज्ञिकाः ॥ अपरमीमांसन्ते ॥ अपूर्वोपकारकाणां यत्नेनेन प्रया
जन ॥ मस्यपाशोः ॥ तस्य परिसमाप्तमस्त्वेव ॥ संस्थितेत्यङ्गे
॥ तन केचित्सन्निपात्यान्तः सान्निपातिके रंगैरस्य पूर्णः समाप्यत
इति ॥ यत्पुनः प्रत्यूहमंगानि क्रियन्ते तेन धान्ते महस्थादितं तत्सा
कल्पेन कर्त्तव्यामिति ॥ सचायमेव पत्नीवरीयान् ॥ बस्तुर इतिच ॥
तयाप्यस्यवा धानं क्रियत एव ॥ अग्निहोत्र आसन्ने उपाक्रवाह

वतीयानुगमने संस्कृत्याज्यं गार्हपत्ये समिन्धनं विकैकाहुतिः ॥ उद्धृत्या
ग्निहोत्रहोमः ॥ गार्हपत्यात्प्राग्निर्मथ्यस्यापाथित्वा न्यस्य संस्कृत्याहवा
नीये होमः ॥ दक्षिणाग्निः प्रोक्षा गार्हपत्ये ॥ तत्र उद्धरणं ॥ सर्वे चेदनुगच्छे
युः ॥ श्री घृमाथित्वाग्नीन्विवाति मधु हुत्य वायव्याहुतिः ॥ पुनर्विहृत्याग्नि
होत्रहोमः ॥ निर्वाणं चेत्प्राग्नेः उद्धृत्य गार्हपत्ये संस्कृत्य पश्चादाहव
नीयस्योपावि प्रयपिवेन्ते ॥ हुतमवाग्निहोत्रं भवति प्राग्निहोत्रास्ति प
ञ्चवाहुतिं जुहुयात् ॥ मनोज्योतिरित्यनेन मन्त्रेण ॥ यद्यसायं नजु
तमाधेयं वत्काल्या प्रातः सर्वेषां होमः ॥ प्रातरपि न हुतं चेन्यूनतरू हूर
णवेलायां प्राग्जुहोति ॥ होत्वे वा धेयंवं ॥ उद्धरणकाले चाग्निपतितः ॥
सत्रायसंकल्याः प्राक्तौ ॥ सर्वेषु स्याग्निवस्वाजित्ताग्निरात्रेण युः ॥
कृत्विग्वरणाधादीपनां तैर्विशेषः ॥ ऋत्विग्वरणो देवशर्मन्नित्यस्या
जितानि रात्रेण शाक्त दक्षिणानाद्धशाप्तन्दक्षिणानेतिवा ॥ दीक्षिता
नाम्ब्हसमाप्य च्छानेसोमाविभागः नैविमार्गः पृथक् पृथक् विश्वाजि
ताग्निरात्रेणा वः सर्वपृष्ठेन सर्ववेदसदक्षिणानयजेषुः ॥ तत्र विशे
षावरणो ॥ सर्ववेद दक्षिणानानि ॥ छंदोगानां सर्वपृष्ठेनेतिच ॥ अपो
निधायांश्च दाम्य ग्रहणायप्योक्तं ॥ अनीनाम् चेत्त्र दक्षिणास्तत्रा

श्रौतपद्धति

तापरिषिच्यते ॥ अदक्षिणा एव संस्थाप्यन्ते ॥ तत्र दक्षिणा होमाभावः
॥ अत्र नंतरस्त एव कर्त्तुः पुनः क्रियते ॥ प्रस्तोतुरपच्छेदे ब्रह्मणो वरदा
नं ॥ प्रस्तोतुः पुनर्वरणं ॥ प्रतिहर्त्ता चेत्सर्ववेदसं देयं ॥ युगपदुपच्छे
त्वा प्रायश्चित्तविकल्पः ॥ यद्यपिचोद्यते ॥ उद्गातृप्रायश्चित्तं प्रस्तोत्रास
ह विरोधि ॥ प्रतिपदं कालाकृतत्रयश्च ॥ अनानुपूर्व्यापच्छेदे पाश्विमाप
च्छेद प्रायश्चित्तं ॥ अत्र हरगणो उद्गात्रापच्छेदः न देवाहः पुनरावर्त्तते ॥
पत्न्युदक्या स्याच्चेद्धिरण्यपाणां विमोकः ॥ सिकतासु वासं तमास्त
केष्वरण्यान्त ॥ तिष्ठेत्संधिवेलायोः ॥ सत्यास्ते वेदिसमीपे ॥ अ
शुचित्वा न्पत्या एतत्त्कर्म विधायन्ते त्रिरात्रान्ते स्मृति शुद्धायाः गो
मूत्रमिश्रेण गोदकेन स्नापनं ॥ वासः परिधानं ॥ अभ्यञ्जनं ॥ अ
न्यजनं ॥ धावनं ॥ अंगुल्यंचनं ॥ वाग्यमनं ॥ प्रवेशनं ॥ मेखलाच्छे
द्रेखनांतं ॥ कृष्णाजिनादि चिह्नं ॥ भूम्युल्लेखनं ॥ प्रजापत्ता
या दशरात्राद्व्यहं स्नानादि ॥ सर्वत्र कालाकृते प्रदीक्षितस्यामनो
स्त्वमप्रदर्शने जपः ॥ इंद्रियस्वदनाग्निरूपसर्कः ॥ उदकस्तरणोभि
मंत्रणं ॥ अवव्रुषणोच ॥ अमेध्यदर्शने सूर्योपस्थानं ॥ शोणि
तकरणो अत्राकृतिः ॥ निष्ठीवने ॥ धावने ॥ प्रस्वेदे ॥ स्वपने ॥ अत्रानिक्र

त्यः=

वि

करतो च ॥ मंत्रमात्रैस्त्रीवः ॥ उदिकस्तोपयमुःपावनं ॥ उदकस्य वा ॥ उभ
नः छर्दने ॥ निष्कलव होमः ॥ वय — — ग्रभ्रतेचमसेभ्यो हुति जुहुयात् ॥
उपाहृत चमसमुपस्थकृत्वा अग्नआयाहीत्याहुतिः ॥ हिरण्यगर्भ इति
वाग्वाग्नीध्रीये ॥ हुत चमसहोमः ॥ पुनरुन्नयन ॥ हुतासु तेसंसर्गे भवतः
परि — — — : निरूहणं ॥ चमसानकुशान्तरुणोनमाहोमो हुतस्य चेति
॥ वृक्तीति त्यपरः ॥ तस्य भक्षणं मायजमानृ — — ॥ अत्र वषट्कृत चमसा
भक्षणाद्धविरिडु मिति ॥ गायत्र छंदसस्त्रिष्टुप्छंदसोजगछंदस इति
यथासवनमत्र छंदसमेके ॥ पतितस्य चमसस्यालंभनं ॥ चमसद्रु
प्सुनुत्तर पूर्वे उपरवे जुहुयात् ॥ पुनरुन्नयनः ॥ अन्तादिग्ध यो निग्र
३ हे पृष्ठ रवरे जुहुयात् ॥ नाराशंस चमस दशोभेत्पुनरुन्नयनं ॥:
भ्रात्या ॥ छात्ताकुमासिच्य भक्षणं ॥ कलशद्रोणकरी दीरासच
ने ॥ हिरण्यवर्णा चोदकस्य ॥ भूतभ्टतिचैव ॥ अग्निभेदनेमारुते
न ब्रह्मसाम ॥ अन्तर्विश्रद्दोमेष्य ॥ वेद्युपदेवब्रह्मसामतत्मरुल्लि
गा सुहृद्गी यमत्वा यामेनस्यां वादं वनं ॥ मार्जालीये वा ॥:
स्तुतेमार्जालीयं त्रिःपरियन्ति ॥ पितृवत्सव्योकृत्वा ध्यानात्सो
वियाजपतः ॥ अग्नआयाहिवीतीति प्राविपद्वकमीपवग्रीत संवत्स

६१

श्रौतपद्धति

देहदर्शोऽस्थियज्ञोयथोक्तः ॥ एकयज्ञेमरणेनंकर्मशेषाग्निकेसत्रेयज
जमानमरणंचेत् ॥ कालाकृतिः ॥ सोपकरणास्याहिताग्नावृत्तादहनं
॥ नैदिष्टिमः समारोपोद्वसायनिर्मथ्यविच्छत्यनरवनिकृंतनाका
णादनांते ॥ सान्निपातिकं ॥ उपहवप्रार्थनं ॥ आग्निसंसर्गः ॥ सन
जनंपदसंस्रवेमहारात्रेप्रातरनुवाकोपाकरणं ॥ आग्नेरणाग्रंतेरेणा
कर्मप्रवर्त्तनं ॥ स्रुसामिद्धहोमः ॥ इतरापेक्षयासंस्थामुत्तरंकार्यं
॥ धुवरावर्त्तीप्रतिपदि छयानुसवनंवा ॥ दृहद्धयत्तरकार्यः ॥
माध्यंदिनेपवमानेनोरस्थवसेउपयंते ॥ आभीकादीतिचेके ॥ प्रा
तः सवनात्तुपयतकाले संवेशाकृतिः ॥ न्यूभेजागत्याहत्युत्तरयोः
सवनयोर्विहवीयादीनिहोत्राशंसन्ति ॥ साग्न्यमरणे छुर्यासव प्रति
नंयथ्यास्त्रचित्ताहोमः ॥ सर्वमरणेछयासर्वथागिरितिनंघंत
---वः ॥ ---ते ॥ रथ्याक्षोतरेच ॥ आविद्धिवयोर्वाविद्धिषेबा ॥ सा
मद्दाहे कालाकृतिः प्रतिनिधानंतत्त एवसमापनं ॥ पंचगावेदेदक्षि
णा ॥ श्रागृहादशाहा ---र्यत्तः ॥ सत्रेप्रेददेवाहरावर्त्तते ॥ वला
वासामिककर्म ---- कोपिविधीयते ॥ कालाहृतिविशेषेननिमित्तेन
पद्धति ॥ छ ॥ इतिपद्धतिप्रायश्चित्तानिसमाप्तानि ॥ सं. ५८ मार्ग व. २३

॥ इति श्री श्रौतपद्धति समाप्तम् ॥

नं० ४४५९